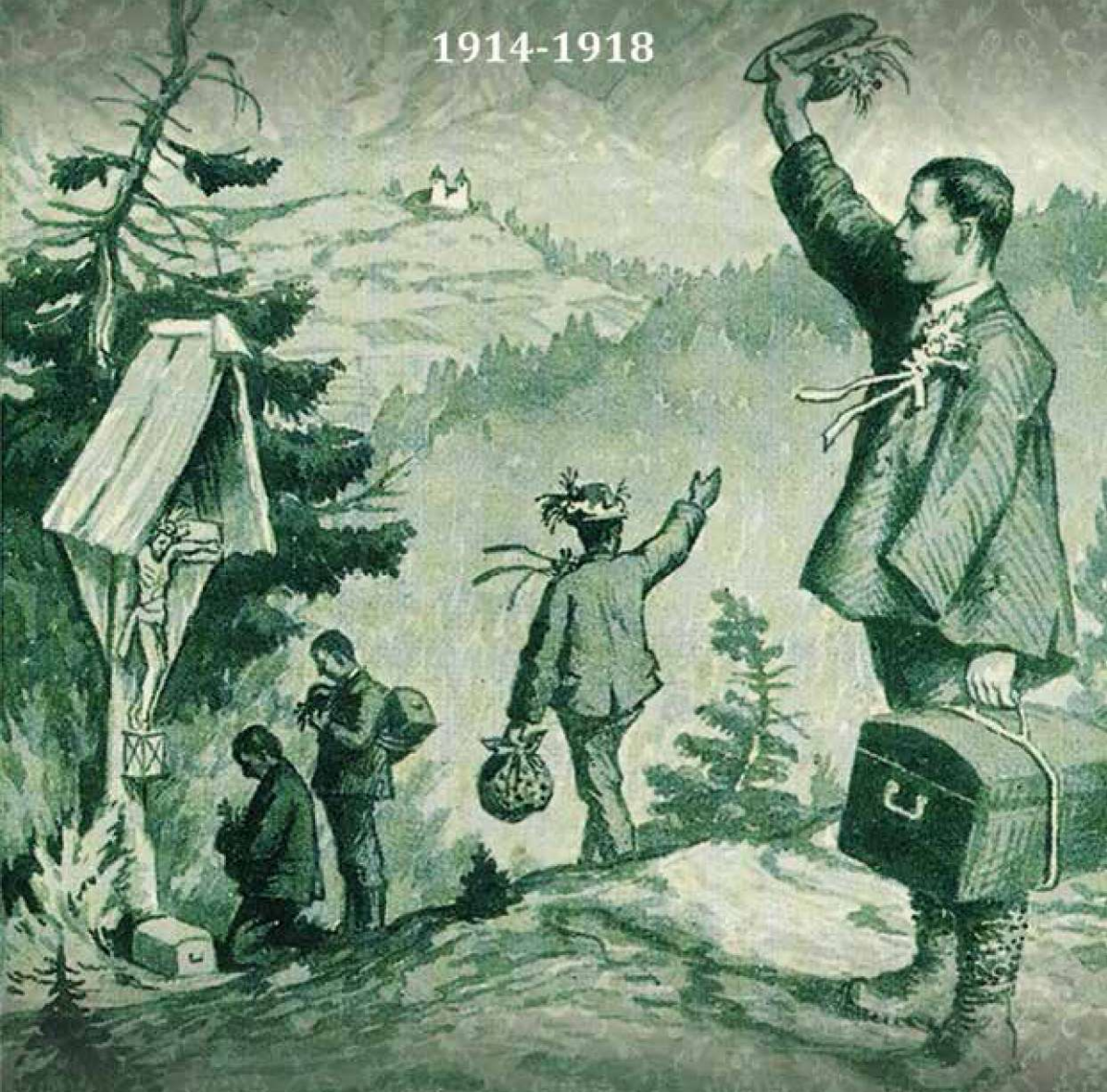

Aleksander Videčnik

Laykaufova vojna kronika Mozirja

1914-1918

Aleksander Videčnik

**Laykaufova vojna
kronika Mozirja**

1914-1918

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Mozirje)«1914/1918»

VIDEČNIK, Aleksander

Laykaufova vojna kronika Mozirja : 1914-1918 / Aleksander Videčnik ;
[spremna beseda Ivan Suhoveršnik]. - Mozirje : Občina, 2015

ISBN 978-961-281-798-5

279067904

Vsaka skupnost, ki da kaj nase, zavestno in tudi skrbno proučuje svojo preteklost, naj bo to bližnja ali daljna. Prav ti podatki so še posebej pomembni, ne samo kot podatki, ampak je to tisto, iz česar živimo iz roda v rod.

Zgodovina je prepletena z dogodki in ljudmi tistega časa - zaradi tega je danes tako in nič drugače. Zgodovina je resnično mati učenosti, iz katere izhajamo in nas uči za sedanjost in prihodnost.

Mozirje ima bogato zgodovino - od rimskih časov, preko srednjega veka do današnjih dni. Veliko je ohranjenih virov in pisnih podatkov, ki nas na to opozarjajo. En tak vir je mozirski grb z opisom iz leta 1581. Prav tako tudi Zlata knjiga tržanov iz leta 1740 in župnijska kronika Ignaca Orožna iz leta 1871, kjer je čudovito opisana zgodovina cerkvenega kakor tudi svetnega življenja.

Posebno mesto v zgodovini Mozirja ima tržan Žiga Laykauf. Bil je trški kronist, publicist pa tudi verzi so mu šli od rok. Častni občan Občine Mozirje in velik poznavalec zgodovine našega Mozirja, gospod Aleksander Videčnik, je v pričujoči knjigi zbral njegove zapise o burnem času prve svetovne vojne in dodal nekaj zgodovinskih dejstev, ki pričajo o izjemni narodni zavesti v Mozirju v prejšnjih stoletjih.

Zanimivo branje je pred nami, vredno, da ga preberemo in presodimo čase zanimivih dogodkov.

Gospodu Aleksandru Videčniku se iskreno zahvaljujem za še en del v mozaiku naše dediščine.

V. Mozirju, 8. aprila 2015

Župan
Občine Mozirje
Ivan Suhoveršnik

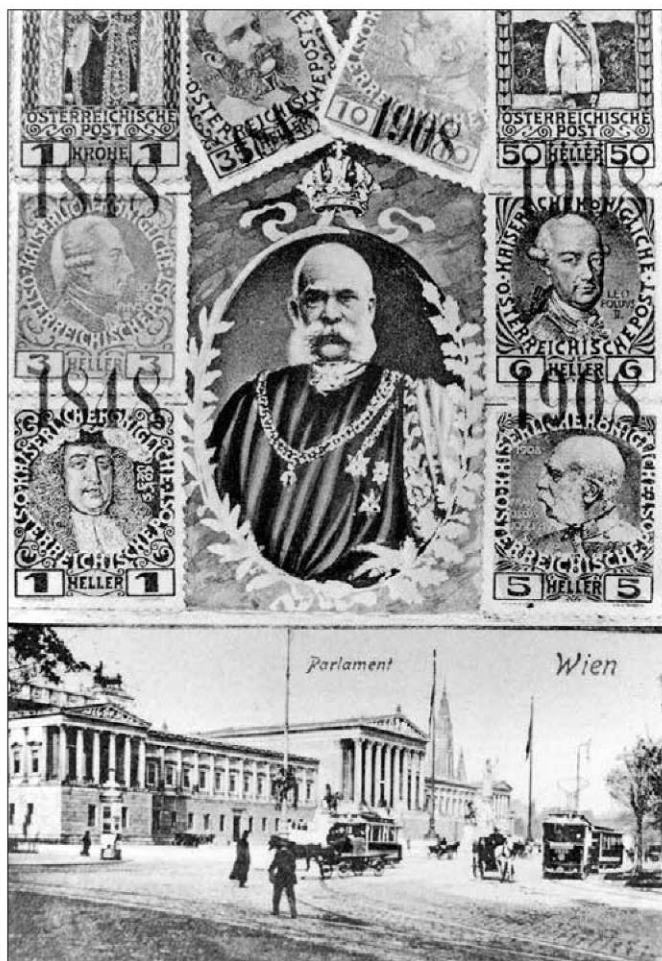
Razmere ob začetku I. svetovne vojne

Avstro-Ogrska monarhija je pričakala prvo svetovno vojno kot velika in gospodarsko močna država. K temu je pripomogla tudi aneksija Bosne, kjer je bilo bogastvo v širnih gozdovih, ki v času turške nadvlade v deželi niso bili pretirano izkoriščani. Zanimivo, prav v Travnik je Avstrija vpoklicala številne Zgornjesavinjčane, ki so bili vešči urediti naprave za eksploatacijo lesa. Sem štejejo riže, vlake in spravilo posekanega lesa. Ob tem naj omenimo, da je oblast v Travniku organizirala posebno vojaško komando za gozdarstvo.

Habsburžani, ki so vladali monarhiji, so kot dinastija poznani že od leta 1237, ko je postal cesar Rimsko-nemškega cesarstva Rudolf I. Tako so Habsburžani vladali kar 700 let. O tej vladarski družini nazorno in strokovno piše knjiga Habsburžani, izdana leta 1992 na Dunaju. V njej sta zgodovinarja Walter Pohl in Karl Vocelka opisala zgodovino vladarske družine Habsburg in čas vladavine Franca Jožefa I.

Cesarica Elizabeta v različnih življenjskih obdobjih. (arhiv Cirila M. Sema)

Na začetku vojne izdana razglednica z znamkami s podobo cesarja Franca Jožefa I.

V knjigi sta opisani obdobji 1848-1875 kot veza med državo in ljudstvom in 1875-1916 kot ječa narodov. Nas seveda zanima čas Franca Jožefa I., kajti tedaj se je pričela prva svetovna vojna. Nekateri zgodovinarji menijo, da ostareli avstrijski cesar ni bil navdušen nad prihajajočimi vojnimi dogajanji.

Hudi življenjski udarci

Cesar Franc Jožef I. je imel hude življenjske izkušnje. Cesarica Elizabeta je bila zaradi nesporazumov s taščo nenehno na potovanjih, zelo se je oddaljila dvornemu življenju. Leta 1898 jo je italijanski atentator ubil.

Prestolonaslednik Rudolf, sin Franca Jožefa I. in Elizabete, se je v Maierlingu (dvorni grad) ustrelil. Rudolfa so vojaško vzgojili, da bi bil kos nalogam velike avstrijske armade. Cesarstvo je dobilo prestolonaslednika Ferdinanda, njega so v Sarajevu ubili. Vsi ti dogodki so na starega cesarja negativno vplivali. Ob nekem dvornem posvetu je zato dejal: »Meni ni ničesar prizaneseno.«

Drobna zanimivost: ob 84-letnici cesarja Franca Jožefa I. so na procelju mozirskega rotovža vzdali spominsko ploščo. Rotovž je stal na mestu sedanjega telovadnega doma.

Vojne obveznosti zanemarjene

Prvi vojni ukrepi in dogodki so starega cesarja utrujali. Spričo vseh opisanih okoliščin ni bil več kos obveznostim, ki jih je prinesla vojna. Zelo verjetne so nekatere domneve raznih zgodovinarjev, da je bil avstrijski cesar pod vplivom nemškega cesarja Viljema, ki je podpiral začetek vojne.

Pričetek prve svetovne vojne

V Avstro-Ogrski državi je bila razglašena splošna mobilizacija 26. julija 1914. Boji so se začeli na več frontah. Veliko se je pisalo o bojih v Galiciji in Srbiji. Ko je leta 1915 Italija stopila v vojno na strani antante, so bili najhujši boji na italijanski fronti.

Cesar Franc Jožef I. je umrl 21. novembra 1916. Nasledil ga je Karl Habsburški, mlad, zelo razgledan mož. Leta 1917 je začel razmišljati o konfederaciji Avstro-Ogrske države.

Iz naše zgodovine je znan razgovor cesarja Karla s slovenskim predstavnikom v avstrijskem parlamentu dr. Antonom Korošcem leta 1917. Takrat je cesar Korošču predlagal konfederativno ureditev avstrijskega cesarstva. Kot so zapisali zgodovinarji, naj bi mu dr. Korošec odgovoril: »Veličanstvo, prepozno je.«

**Vojna
kronika
Žiga Laykaufa
1914-1918**

Kdo je bil Žiga Laykauf? Rojen je bil leta 1868 v Mozirju. Gimnazijo je končal v Celju in se vpisal na veterino, ki je pa ni končal. V Beljaku, kjer je bival, je delal kot odvetniški uradnik in se tako preživiljal.

Ko se je vrnil domov v Mozirje, je najprej služboval na mozirski ekspozituri Okrožja Celje. Pozneje je bil trški sindik, arhivar in nenadomestljiv trški kronist. Poleg tega je redno dopisoval v Ljubljanski zvon, Slovenski narod, Štajerski gospodar in tudi v koledar Družbe svetega Mohorja v Celovec. Največ je pisal v Novo dobo (v Celju), kjer je izšel njegov zelo dober podlistek z naslovom Kronika trga Mozirje. Umrli je leta 1938 v Mozirju.

Podpis mozirskega kronista, publicista in pesnika Žiga Laykaufa v vojni kroniki.

Naj omenimo, da je tudi pesnil, sicer pa je bil zaveden Slovan. To so mu avstrijske oblasti zelo zamerile in ga zato takoj po začetku prve svetovne vojne aretirale ter poslale v trdnjavski zapor, iz katerega se je zelo bolan (noge) vrnil čez dve leti in pričel delati na mozirski občini.

Sklep o pisanju kronike

Ko je občinski odbor pod vodstvom župana Alojza Goričarja dne 9. marca 1916 sprejel sklep, da se piše vojna kronika, je to delo sprejel

Laykauf. Zelo posrečena je bila njegova odločitev, da to kroniko piše v Zlato knjigo mozirskih tržanov iz leta 1740. V njej so nadvse zanimivi podatki o starem trškem življenju, ohranjena je stara purgarska prisega, delo zadnjega sodnika Janeza Lipolda, ki je postal tudi prvi župan novoustanovljene občine. Mozirje je eden izmed redkih krajev, ki ima tako bogat zgodovinski arhiv.

Verjetno je prav Žiga Laykauf, ko se je vrnil iz zapora, dal pobudo za pisanje vojne kronike. Obžalujemo lahko, da se je kronika začela pisati šele leta 1916, vendar pa je, kolikor je zajeta, nadvse zanimiva in po Laykaufovo duhovita.

Laykauf je zapisal: »Na predlog župana Alojza Goričarja je občinski zastop na svoji redni seji 9. marca 1916 soglasno sklenil, da se naj v trajen in dostojen spomin na veliko in težko dobo od izbruha svetovne vojne l. 1914, ki je tudi naš trg kruto zadela, v to tržansko knjigo zabeleži vojna kronika, ovekovečijo imena na bojnem polju padlih domačinov, odlikovancev in drugi čini in dogodki. Ustrezno temu sklepu podamo torej našim zanamcem v spomin sledeče kronologične beležke in podatke v gotovih presledkih.« Laykauf torej ni pisal dnevnika ampak občasne sestavke, ki jih je obeležil z datumom in podpisom.

V nadaljevanju sledijo citati Laykaufovih zapisov, pripadajoče opombe pa so v ležeči pisavi.

Spominska plošča Žigu Laykaufu na Matjaževi hiši v Mozirju
(Foto: Franci Kotnik)

Atentat v Sarajevu

Ko je junija 1914 našo državo pretresla grozna vest o zločinskem umoru prestolonaslednika in njegove soproge v Sarajevu, vztrepetalo je vsa-ko avstrijsko srce in tudi naš trg se je v vidni znak žalosti ogrnil v črne zastave. Od tedaj ni minulo še mesec dni – usoda maščevalka zavihtela je svoj krvorosni meč.

Splošna mobilizacija

Dne 26. julija 1914 je Njegovo veličanstvo, naš najvišji vojni zapovednik, cesar Franc Jožef I., odredil mobilizacijo skupne armade in mornarice. Ta poziv vzbudil je širom domovine plamteče navdušenje. Vse oblasti in posamič so tekmovali na delu in tudi občinski zastop je smotrno in vztrajno izpolnjeval mobilizacijska dela – neutrudno so se delali pozivi in oklici, brezkončne odredbe in naredbe, vedno novi nabori in napor in tudi neskrbite ali očitne šikane in nakane.

V čast cesarju ob 84-letnici

Ob praznovanju 84-letnice Njegovega veličanstva vzdala se je v trajen spomin v tukajšnji rotovž marmornata spominska plošča. Na predvečer vršila se je slavnostna baklada z godbo. Trg je bil ves razsvetljen in ves v zastavah.

Rotovž je stal na mestu, kjer je sedaj telovadni dom. V prvem nadstropju so bili prostori za sodnika, dva prisednika in trškega sindika. V pritličju so bili prostori za trškega policaja in požarnike. V kletnih prostorih je bila ječa za delikvente, ki so jih dobili pri kaznivih dejanjih. Pred zgradbo je stal eden izmed dveh trških vodnjakov.

Ugodna poročila z bojišč

Tukaj naj omenim mimogrede, da ko so sem dospela poročila o naših in zaveznikov zmagah – Luettich, Anversa, Belgrad in Pšemisla, Lvov, Varšava itd., se je prvič tukaj izobesila pruska zastava in turška z zvezdo nad polmesecem. Pozabili smo na nekdanji turški čas – na skoraj 600 let turškega janičarstva ...

Izdaja Italije

Ko je stopil tudi verolomni Lah v vrste naših sovragov in so grmeli topovi na Koroškem in ob Soči, čuli smo daljne odmeve in bučanje tudi pri nas preko gora. Na tej fronti so potekali hudi boji, naši rojaki so množično krvaveli. Ustrašil ni nas daljni grom, ni zmajal se naš skalni dom.

Zgornjesavinjčani so spadali pod celjsko vojno območje in so večinoma služili v celjskem 87. pehotnem polku. Ta polk je imel že velike izgube v Galiciji, je pa slovel po dobrih vojakih, zato je nosil vzdevek »železni polk«, kar je pomenilo za enoto veliko čast.

Spremembe v trgu

V tem času se je bistveno spremenilo lice mirnega trga. Že prej so došli častniki in več moštva. Sedaj pa se je nastanila tu pri nas etapna sanitetna kolona. Treba jo je bilo pod krov spraviti. V to svrho so se zgradile na tukajšnji »Gmajni« prve barake – začetek novega mesta mozirskega. Po odhodu vojakov so barake služile za konjarne bolnih konj, in tu so sedaj zopet po razkuženju in potrebnih preureditvah gorski artileristi. Te zgradbe so stale občino najmanj 4.000 kron. Vse pač služi svojemu namenu!

Mozirski trg leta 1899.
(Fotodokumentacija Aleksandra Videčnika)

Dobrodelna akcija

V trgu so se zbrale žene in dekleta v zimskem tečaju 1914-1915. V šoli in doma so pletle in izdelovale ročna dela – zapestnice, snežne kape in drugo za naše vojake. Pobirali so se tudi denarni prispevki za Rdeči križ, za begunce, pozneje pa za vdove in sirote padlih in za invalide.

Vršile so se tudi predstave. Prva – krasno uspele žive podobe, druga – dramatični igrokaz V dolini. Ta igra se je v salonu v Ljubiji predstavljala. Igralo se je spretno in fletno, pa tudi nekaj gmotnega uspeha je morda bilo.

Nabirali so tudi šolarji razne kovine, volno, obleke in drugo, kar se moralo pozneje vse uradno oddati. Ko so nam bakrene kotle in medicarske možnarje pobrali – so – hvala Bogu, vsaj prazni lonci na ognjišču ostali ...

Državna posojila

Prišel je poziv za prvo in drugo državno posojilo in tudi trg je vrgel obulus v to nenasitno »darilo«. Posebno so se pa sprva tržani z velikimi vpisi te akcije udeležili.

Pozneje je bilo vse to drugače, saj je država za vojno potrebovala ogromna denarna sredstva. Ta denarna obremenitev občin in državljanov je seveda ostala brez odplačila vpisanega posojila ...

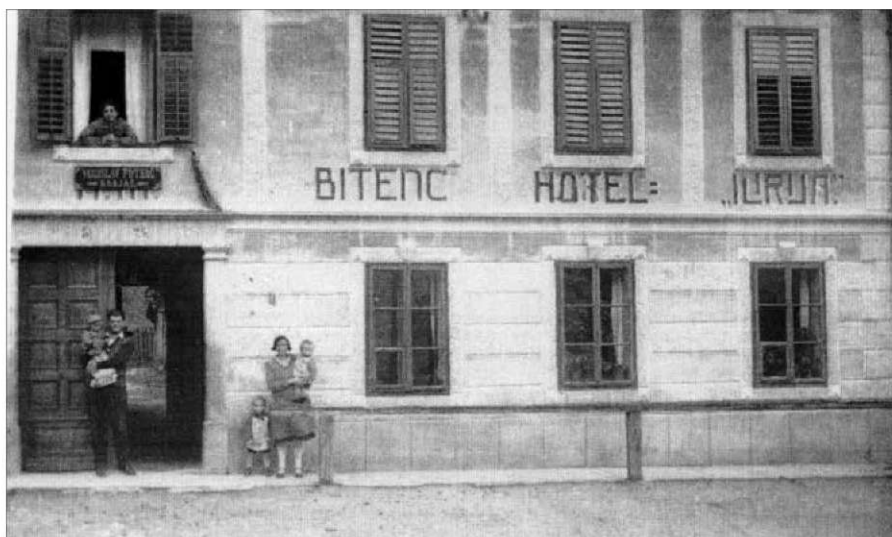
Damski odbor

Iz patriotičnih nagibov se je osnoval tudi Damski odbor, načelnica je bila gospa Marija Goričar. Namislili so si lepo izrezljano spominsko ploščo (votivno tablo), v katero so zabili 83 srebrnih žebeljev po 10 kr in 402 kovinska žeblija po 1 kr. Po blagoslovitvi se je plošča obesila v tukajšnjo farno cerkev. Nabran znesek so predali Rdečemu križu. To ni kaplja v morje za nas ...

Slavnost v čast nadučitelja Frana Praprotnika

V slavnostnem govoru gospoda župana dr. Jožeta Goričarja je bilo poudarjeno pomembno delo uglednega šolskega in sadjarskega strokovnjaka Frana Praprotnika ob 40-letnici njegovega delovanja, tako na šolskem polju kot tudi pri pospeševanju sadjereje, ki postaja vse bolj pomembna kmetijska dejavnost. Gospod nadučitelj vzorno vzgaja učence naše šole v bodoče sadjerejce.

Deklamirala je gospd. Micika Trogarjeva nalašč za to priliko posvečeno pesem Slava junakom, ki jo je zložil tukajšnji pisatelj in pesnik Žiga Laykauf. Bila je to častna prireditve v našem kraju.

Hotel v Mozirju, pozneje gostila Kampjut.
(Fotodokumentacija Janeza Mavriča)

Vestno županovanje

Zabeležiti moramo kar se da vestno županovanje gospoda dr. Jožeta Goričarja, ki odhaja v vojake. V času vodenja občine si je pridobil velike zasluge za ugled Mozirja. Lahko le rečemo – mož iz pravega lesa!

Vojaška suknja še več moškim

Vojaška suknja je bila vsakemu od 18 do 50 let odmerjena. Tisti stari do 56 let pa so šli na »roboto« – grabne kopati.

Prvič nastopi draginja

V tej fazi vojne nastopi prvič kruta vražarica imovine – draginja, hkrati z biči vihtečimi navijalci cen in oderuhi: 1 kg krušne moke stane že 1 kr; kilogram mesa do 4 kr; kilogram mila pa do 4 kr 20.

Les je poskočil v višino in to konjunkturo so znale izkoristiti domače in tuje hijene.

Slabo je postajalo tudi za prijatelje pitja (vinski bratci). Pivo so dali zaradi ječmena v kontumac – liter bizelske kislice (vina) je stal že 4 kr. To so le materialne žrtve!

Na fotografiji iz leta 1910, ki je bila najdena v Lokah pri Mozirju, so oficirski pripravniki 87. (celjskega) polka.

Na oltar domovine

Naš trg je položil svoje sinove na oltar domovine. Njihova imena ne smejo biti pozabljenosti prepuščena – tu je kotiček, kjer so zabeleženi. Padli za čast in slavo domovine: Pešec Franc Paher (87. pehotni polk) in Martin Prislan (tudi isti polk).

Odlikovanci za hrabrost

Praporščak Ante Goričar, narednik Matija Goričar, četovodja Anton Puncer, telegrafen regiment, četovodja Jožef Trogar, pešec Anton Drev in pešec Anton Deleja. Vsem odlikovancem je trg hvaležen!

Tu slavospev pesnika Mozirskega konča prvi del kronike. Zapisan je datum: V Mozirji na dan Sv. Jožefa 19. III. 1916 in podpis Laykaufa.

Laykauf je rad ob koncu kakšnega članka dodal še kakšno od svojih pesmi, tudi tokrat je naredil tako.

Večna tebe venča slava,
polje širno, polje bojno,
žanje draga očetnjava
zorno setev tvojo dvojno:
Tvoje cvetje krvorosno
hrabre naše diči sine,
ki oteli zmagonosno
dragi prah so domovini,
cvetje tvoje grobe krije,
kjer junaška sila spava,
zarja večna naj njej sije
Večna slava.

Prvo nadaljevanje trškomozirske kronike v vojni epizodi 1916

V Nemčiji se je prav zdaj započelo zanimanje in delovanje za spise vojnih kronik in posebnih Kriegsstatueberl. Smelo rečem, da je ta ideja bila prva našega kronista. Escipen futuritas!

Leto se je zopet pomladilo, »naša gora« je spet zelena, čeprav je sv. Jurij tokrat malo pozno prijahal. Vigred tvoje nade so varljive: Pričajo te bojne slike žive!

Politični dogodki

Posledice vojske nas huje in huje stiskajo. Važni politični dogodki so se v tem času odigrali. Socialist dr. Adler je ustrelil ministrskega predsednika grofa Stuergha. Rešil nas je terorizma in absolutizma. R.I.P.

Smrt cesarja Franca Jožefa I.

Dne 22. 11. 1916 zadela nas je smrt cesarja Franca Jožefa. Občinski zastop se je 23. 11. 1916 ubral k žalni seji. »Le roi est mort, vive le roi!«

Prestol je zasedel mladi cesar Karel. Obljubil je doseči časten mir.

Letina in cene

Dasi je bila letina 1916 navkljub suši dobra. Posebno se je dosti sadja dobilo, vendar je temu hujši vscvetelo oderuštvo – navijanje cen! Te so narasle od 36 do 40 kr. Sadjevec se je začel točiti po 2 kr za liter. Kilo-gram sladkorja stane 5,20 kr; 1 kg kave stane 16 kr. Toda kava in sladkor sta izginila kot kafra! Težko je tudi z zdravili. Poslušajte – cena mesa se je določila na 6 do 6,80 kr. Naj poudarim, da so se vsa živila in življenjske potrebščine centralizirale. Za živino se je ustanovila v Gradcu »Štajerska vnovčevalnica za živino«. Ta je od junija 1916 iz našega okraja »prejela« nad 10.000 glav živine. Kmalu ne bo več roga v hlevu in ne repca na paši.

Ta živinska rekvizicija in krme – vzeli ste nam tudi mleko! V štacunah pa je škrat odnesel perilo in obleko. Oj, šivilje, kaj bi šivale, kjer bi dobile sukanec? »Špulca« stane 7 K! Če dobiš jo – božji lon ...

Cene lesa v tej periodi: flos 300 K, krajci 60 K, seženj bukovih drv 110 K. Pred 25-timi leti so bile za 12 K. Iz teh draginjskih obnormalnih poskočnic sledi, da je denar kupčijsko moč in svet svojo proizvodnjo moč zgubil.

Torej, naše življenje prišlo je na karte. O, srečni kvartopirec, ki si na zadnjo stavil vse!

Zanimivo, zaradi vseh teh kart zberemo za naš arhiv: Krušne, močne, kavine, petrolejske, za margarino in sveče, pa žajfo in tako naprej!

Da ni bila samo to resnična istina, kar vlada s temi kartami počenja, da ne bi stradala uboga para. Ma, pravi neka begunka – dajte nam še za otroke karte! Malora, jo zavrne druga, ali ni Pepino na fronti!

Navedem naj besedilo nekaterih kart – na primer »Izkaz o dobavi petroleja« ima štiri odrezke od 15. 4. do 12. 5. 1917. Štirje odrezki, vsak veljaven za pol litra petroleja ... Ali »Izkaznica o dobavi sladkorja« je za 6-krat po osminko kilograma sladkorja.

Skupina odlikovanih vojakov celjskega 87. polka.
(Fotodokumentacija Aleksandra Videčnika)

Skoz tako kartiranje, centraliziranje in monopoliziranje hoče država doseči »durchhalten und Maul halten« (*zdržati in gobec držati*). Znabiti nam pomagajo navodila, nasveti in tudi brošurice z zelenih miz: »Gospoda uči kmeta«: 1) kako moramo doma porabiti sadje; 2) o pripravljanju trpežne prikuhe; 3) o hranjevanju zelja in krompirja; 4) o sušenju sadja; 5) o nasadu buč in konoplje. Bog nam daj svoja polja obdelovati kakor do sedaj in odkrižaj nas takih »profesur in ekspozitur«.

Poseben vzrok nastale draginje bili so tudi sem došli begunci, v celem okraju jih je 1.200. Privlekli so seboj iz Mirna pri Gorici »Čevljarsko zadružno«, ki se je v Vrbovcu utaborila. Ti so dobivali begunsko podporo, deloma tudi vojaško, niso bili z doma neimoviti in preplačevali so vsako stvar. Ko se vrnejo, jim bo morda druga predla!

V politiki domačih tujcev naj omenim še druge tujce, ki so se med tem vojnim časom tu udomačili, to so ujetniki – Rusi. Svoj dom so zapustili tlačani – mužiki – robotniki. Vrnili se bodo tja kot svobodnjaki. Ideja demokracije, svobode, samoodločbe narodov obvlada svet. Ako bode Poljska samostojna, kdo ve kdaj. Počil je glas, da hočejo zmagovalci osvoboditi male narode. Pri nas pa kroži glas, da nam hočejo nemškega Miheljna z nemško Staatsprache (*državni jezik*) nagobčiti. To plinsko masko odklanjamo!

Zvonovi zvonite – topovi grmite!

Vzeli so nam javne glasnike, še krov, pod katerim so bivali, so vzeli. Vzeli so nam s temi oznanjevalci – miru in sprave iz srca oni od destinstva shranjeni talisman: domovinstva sveti čut. Tako sem že osvetlil kos našega življenjskega obzorja v bedi in borbi, naj razgrnem še nadalje zastor! Narodno življenje v tem času? Ob tleh leže slovenstva stari stebri ... Najraje bi nas po španskem sistemu v ječah garotirali. Nedolžnih žrtev tega sistema nima trg več šteti, tudi kronist zna o tem svojo pesmico peti.

Dobili smo železni denar

Železna volja zmagati je torej na seji 20. septembra 1916 dovolila papirnatega posojila 20.000 K. Nekje v »lažnivi« skrinji pa se nahajajo še vojnoprestacijske iz leta 1866. Kako so dobro shranjene?

No, papir je drag! Včasih so ga iz cunj izdelovali, danes pa beleži kilogram cunj 5,8 K. Obleko delajo iz papirja.

Vsak import je povezan. Mi smo pač našim turškim kombatentom svoj eksport in kredit odprli. Alah, Alah ... Ko sem se že spomnil zavezniških Turkov, naj še omenim sosede jim, Albance. Tam proti Draču stoji mnogo naših fantov. Menda čakajo kot na paši, naše posojilne cekine in tolarje stražijo ...

Na braniku domovine stoječ tržan ni v tej fazi nobeden padel, pač pa so si stekli častna odlikovanja: Župan dr. Jože Goričar, kot vojaški zdravnik = zlati zaslužni križec; torpedni mojster Franc Celinšek (sedaj v italijanskem ujetništvu) = srebrno kolajno; pešec Franc Pirkovič = srebrno medaljo 2. razreda (postal je vojni invalid).

Slava jim!

Da se ohrani tudi vidni znak zastopnikov trga v tej hudi dobi, sklene odbor v občinski sobi razobesiti veliko sliko sedanjih reprezentantov občine. Kot moto njej bodejo naj zabeležene besede zunanjega ministra grofa Czernina: »Današnja generacija bo v zgodovini živela dalje. Še rodovi poznih stoletij bodo s spoštovanjem govorili o tistih, ki so v najstrašnejši vojski vseh časov uspešno branili obstoj in čast domovine.«

V Mozirji na dan 1. majnika, mirovnega praznika 1917.

Sledi podpis Žiga Laykaufa z dodatkom »kronist«.

Drugo nadaljevanje trško-občinske kronike – Zora puca ...

Prišla je zopet nova pomlad. V dobi, ko beležim to uspomeno. Zgodili so se svetovno pomembni dogodki. V prvi vrsti beležim naše zmage na Rusko-Poljskem in proti Romuniji. O sklepu prejšnje epizode izbil se nam je vzdih, da bi nam velikonočni zvonovi kmalu mir oznanili. Zvonovi so odklenkali – v topovih bo bron smrtno pesem pel. Vse zvonove, razen manjšega, smo morali oddati. Celo bakreno streho so zamenjali za navadno pločevino. Vse pač vojska pogoltne.

Laykauf je imel svojstveno izrazje. Vsekakor je najbolje, da so njegovi zapisi prepisani v njegovem slogu. Cenjeni bralci bodo to razumeli.

Karte pa take ...

Odzval se je trg v svojem neomahljivem patriotičnem čutu tudi pozivu za 7. vojno posojilo.

Posebna zanimivost tega obdobja so karte, a ne igralne, te so preprodajali, druge za živila. S kartami vseh barv se nas je osrečilo, bile so to krušne, močne, kavine, petrolejske, naposled še za obleko in meso. Na primer bele karte – Izkaz o dobavi petroleja v času od 15. 4. do 12. 5. 1917, štirje odrezki, vsak je bil veljaven za pol litra petroleja, ali Izkaznica o porabi kave, veljavna za 37. do 44. teden za eno osminko kilograma prežgane kave. Karte smo dobavili, a kave ni bilo. Ali Izkaz o dobavi 6. osmink sladkorja. Volja je bila verjetno dobra, do njih si le redko kdaj prišel ali bolje nič nisi dobil. Interesantno, zbirko teh »nuzmeričnih« kart založimo le v spomin, obenem pa tudi v arhiv.

Država skuša pomagati

Država je torej skušala lajšati »vzdržanje« ali nemško rečeno »Durchhalten« (*zdržati*).

Izdanih je bilo cel kup opominov: kako moramo doma sadje porabiti, kako ravnati pri kuhi, kako shranjevati zelje, krompir, o sušenju sadja, kako pripraviti nasad buč, konoplje in lana. To je bilo natisnjeno v malih brošuricah, ki naj bi tudi služile potomcem v poduk – vse to bodo poznejši zgodovino pisci lahko uporabili ...

Rastoča draginja

Sedanje okoliščine so povezane z vse večjo draginjo in pomanjkanjem v državi. Vojna pač ne prizanaša ljudem in državi.

Sporedne zabeleške – nekoč je bilo

20. aprila 1900 je umrl dolgoletni občinski tajnik Jože Pirš.

26. junija 1900 je bila v naših krajih velika povodenj, kakršne se ljudje niso spominjali. Trnava je segala do Pirša št. 13. Napravila je mnogo škod, predvsem je rušila brvi. Savinja pa je porušila Ločki most.

20. novembra 1900 se je blagoslovila cerkev Sv. Radegunde, ki jo je potres tako močno poškodoval, da so morali novo postaviti.

20. novembra 1900 je bila prva borba za državnozborske volitve med liberalci in klerikalci (Hribar in Žičkar).

31. decembra 1900 je bilo ljudsko štetje, našteali so 526 Slovencev in 6 Nemcev, 3 Čehe in 2 Hrvata.

Jugoslovanska budnica

Zora poka, vstaja dan,
dvigni iz snu se slovenski Balkan,
plava polmesec za brda tam,
svobode svit zablisnil je nam!
Zvezda – danica se jasno blišči,
tabor sovragov v jutru še spi:
Meč si jekleni opaši,
iskrega belca zajaši!
Šumi Marica, Srbin jo čuj,
sokol raz Črne gore pripluj!
Jek se razlegaj pozdrava
bratskega izpod Triglava!
Naš je slovanski iztok,
z nami »Pravde« je Bog,
v boju trobojni je prapor razvit,
lovor ozarja svobode svit!

Pod to pesmico se je Laykauf podpisal takole: ŽL Mozirski, zraven pa je pripis Slovenski narod, oktober 1912. Domnevamo lahko, da je Laykauf to pesem objavil v časopisu Slovenski narod, v letu 1912. V tem časopisu je sicer redno dopisoval. Slovenski narod je izhajal v Ljubljani in je bil glasilo liberalcev, tako kot Jutro.

Kaj je hudo pospeševalo draginjo?

Bili so to begunci, sicer smo to že omenili in se nam je to ponavljanje nehote vrnilo, to pa je kronista svojstvo. Beležimo korak časa dalje.

Državni posegi

Stari avstrijski birokratični vodje, še z eno nogo na Metternichovem absolutizmu, stoječi sistem se začne cepiti. Cesar Karl je izdal obsežno politično amnestijo, vživetvorjen je parlament in obeča se nova ustava pomlajeni Avstriji. Narodi naj dobijo pravico samoodločbe – torej avtonomija!

Refleks ruske revolucije

Ta dogajanja v Avstriji so gotovo posledica ruske revolucije, ki je v temu obdobju izbruhnila, stari avtokratični sistem strmoglavila in mogotce s prestola pahnila. Čudna so pota Gospodova!

Z vstopom Zedinjenih držav v vojno, te zahtevajo svetovno demokratizacijo na podlagi popolne svobode narodov, nadalje s proglasitvijo vojnega stanja nad Kitajskim, skoraj vsemi ameriškimi državami – še celo afrikanska »črna« republika Liberija je nam napovedala vojno – sedaj je

Hišo konzuma v Mozirju, v kateri je imela potem svoj sedež, je Kmečka posojilnica zgradila pred prvo svetovno vojno.

skoraj celi svet nam sovražnik, razen Švice, Švedske, Norveške, Danske, Nizozemske in Španije in mogoče še kje kakšen »Kulturland« (kulturna dežela).

Bismarckova modrost

Bismarck je nekoč rekel: »Wir Deutsche fürchten Gott, aber sonst nichts in der Welt!« Nebo je visoko, car je daleč ... (*Prevod Bismarckovega citata: »Mi Nemci se bojimo Boga, ampak nikogar drugega na tem svetu!«*)

Narodi, ki trpijo

Narodi, tako imenovana »masa« ljudstva, ki trpi in nosi breme vojne, želi in zahteva mir. To je posebno nemška delavska socialno demokratična stranka manifestno pokazala skoz »mirovni štrajk« in skozi vsestransko svojo mirovno propagando, posebno v časopisju. Sklicala je tudi svetovno mirovno konferenco v Stokholmu, ali ta ni dosegla pričakovanega učinka. Mogotci ne odjenjajo! Teptanje, zatiranje narodov se naj neha, bodo li tudi nam »milejše zvezde« zasijale – Slovenec, večni rob boš mar ostal?

Kako so z nami postopali

Časopis »Straža« glede našega deželnega namestnika grofa Clary-ja izborna in po pravem ocenjuje: »Javno se mu očita, da se od začetka vojne ni popolnoma nič zavzel za po nedolžnem preganjane Slovence. Po njegovem smo, sami srbofili – veleizdajalci – rusofili – nezanesljivi državljani. Neverjetno je, tako zapostavljanje slovenskega naroda! Kljub temu da grof predstavlja tudi Slovence, se do sedaj ni naučil niti besede slovensko. Je pač najbolj osebno kriv, da se na Štajerskem, posebno v slovenskem delu dežele, pretirano rekvirira živina, žito in drugi pridelki, kar je brezobzirno ravnanje!«

Rekvizicije – ljudsko izsesavanje

Načrtno je bilo to ropanje naših posestev. Očitno pri nas niso poznali nekih predpisov o količinah zaplenjenega živeža. Tako pač gosposka smrt na nas preži. Naduti nemški nacionalni terorizem hotel nam je obesiti cof – nemškega Miheljna: Mihel v tukajšnjem pašaluku je rariteta posebne vrste in si jo kronist pozneje skozi lupo posebnega interesa ogleda.

Die deutsche Staatssprache (*nemški državni jezik*)

Niso nam mogli natveziti, vendar sam pogled v tukaj shranjene uradne spise nam zrcali to nemško nakano. In tako uradovanje bilo je vseh mnogim, ki so se pri vojaki nekaj nemških drobtinic prilizali. Te Verordnungen (odredbe), Auftragi (nalogi), Erlassi (odloki), so sedaj pisani v novi uradni slovenščini. Oče Marko Pohlin bi se čudil tej slovenščini, ko bi čital te razne ukaze, katere je županstvo že zaradi kurjozitet nekaj v shrambene predale spravilo ... Da pa izve naš zavedni kmet, da iz Gradca še nikoli nič dobrega prišlo ni, bodi poudarjeno, da tam dele našo usodo v znamenju nemške kulture in zgornještajerskega prezira.

Pomanjkanje življenskih potrebščin

Posebno resignirano mahajo z glavo, suho pipo v čeljustih držeč, naši možakarji. Oj, oj, listje in trava nadomeščati mora tebe »draga zel«
nicotina! Kadilci, t. j. njih mošnja občuti v dvojni meri kvaliteto in kvantiteto tega željenega zelišča tobaka. Treba je bilo za na pol zmanjšani pa-

Laykaufovi žena in hči (levo) pred stavbo Gornjesavinjske posojilnice na mozirskem trgu.

(Fotodokumentacija Aleksandra Videčnika)

ket piparskega tobaka odšteti 14 K, vse kvaliteta drugega duhana so pa nam nad trojno ceno poskočili. Še meni je nikotin glavo zmešal, ki sem zažgal imeniten šport za 10 K., veljala je že prej z žvepljenko za 2 K. iz škatljice za 10 K. Oboje ni veljalo nič, ni funkcioniralo! Vzkliknil sem tedaj »Oj srečni dedje naši s kresalom in gobo! Še vi ste baje godrnjali, toda kaj niste vedeli pri polnem bokalu o draginji, ki raste tudi kakor goba v vodi.«

Draginja pa taka...

Kaj bi rekli vaši domači reševini in irhastih hlačah, če bi čuli da se zahteva za moško obleko danes že do 500 K! Za časa od izbruha vojne so se zvišale cene blaga za moške obleke za 530 do 564 odstotkov. Blago za perilo in ženske obleke za 493 do 786 odstotkov. Krojaška dela za 279 do 320 odstotkov. Obutev (čevljarska dela) za 415 do 507 odstotkov. Kurivo, ob tem je toliko lesa po naših planinah, seveda ga je veliko zaplenjenega za vojne potrebe, zvišanje cen za 700 do 750 odstotkov. Živež se je podražil od 1100 do 1250 odstotkov. Povprečno so torej v tej dobi narastle cene življenjskih potrebščin za 420 do 586 odstotkov. Posamezniki so porabili mesečno nad 900 K, prej v miru pa je ta številka bila 30 K.

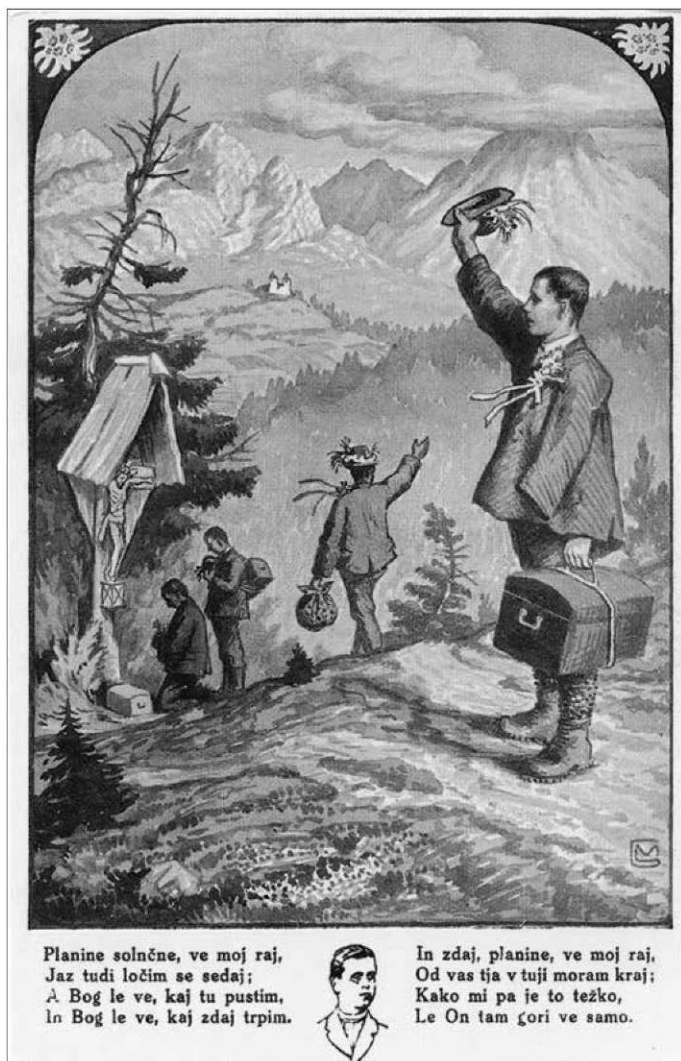
Slaba tolažba

Pa se potolažimo! Minister za ljudsko prehrano obljubil, da se bo priotalilo 1000 vagonov žita iz Ukrajine in da že težko obloženi barčici plavata po Donavi z romunskim žitom naloženi, tudi za nas. A vreče so menda za to s kamenjem otežili, da jih ne bi veter odnesel. »Dali so mu kamen namesto kruha.« Na ljubljanskem magistratu hranijo tako obtežilno kamenje, ki je bilo v vrečah z moko in koruzo. Vse sloni na takozvanih »aprovizacijah«, osredotočenih oskrbovališčih. Višji krogi dobe vsega, za dragi cvenk še nekaj mi ...! V svet se trobi, da je za vse preskrbljeno, za vojake v prvi vrsti. A kako to če mi domačin I. K. gorski artilerist zatrjuje, da so morali crknjene konje jesti.

Nekaj iz dopisnic vojakov

Pred menoj imam vojne dopisnice naših fantov, ki so ušle strogi cenzuri, kjer pišejo: »Kaj mar nam krogel in granat, še vruga se mi ne bojimo. Dokler bo močna naša pest, bo zmaga naša. A komandant je le želodec in ta je večkrat tako prazen, da bi bili s tem zadovoljni kar imajo

doma svinje v koritu. Mogoče pa, da se gre za recept: Lakota je čast! Naravna posledica tega pomanjkanja, ne glede na žrtve, ki jih »gladni tifus« po mestih pobira, je splošna depresija duhov »obup človeštva se loteva« in duše mu ne dvigne nobeden papežev mirovni »Moto« in nobene procesije.«

Slika iz časa pred prvo svetovno vojno, ki prikazuje vpoklicane v vojsko, ki se poslavljajo od domačega kraja, in vsebuje tudi verze Simona Gregorčiča o slovesu od doma.

Navdušenje v začetku vojne

V začetku vojne je navdušenje povsodi kar prekipevalo, ali to se moralo vse po fizikalnih zakonih ohladiti. Zavladala je občna želja in stremenje po miru, samo ne v krogih nemških aneksonistov in »Scharfmacherjev« (prenapetežev, zaostrovalcev). Naš trg je pozdravil vsak mirovni pojav. Pripoveduje se nam, da nam za časten mir lavorike naših zmag jamčijo. Te lavorike pa so »krvorosne«.

Slava in čast

Tudi naš trg mora že tretjo žrtev na polju slave in časti zabeležiti. Dne 27. majnika 1917 je sovražna granata zadela dvajsetletnega prostovoljnega strelca Franceta Prislana, tukajšnjega posestnika in čevljarja. Škoda za vrlega mladeniča, piše vojni kurat v Slovenskem gospodarju. Slava za domovine čast padlemu!

Slava in čast hrabrim domačinom, odlikovanim za svoje zasluge ali junaštvo z vidnim znamenjem:

1) Dr. Jože Goričar, zdravnik in župan, vpoklican kot cesarsko-kraljevi podzdravnik, kmalu povišan za nadzdravnika. Bil je odlikovan z zlatim zaslužnim križcem z zlato krono.

2) Korporal Anton Deleja, cesarski pehotni polk 21, je bil odlikovan s srebrno svetinjo II. razreda.

3) Črnovojnik Jože Matjaž je prejel bronasto svetinjo.

4) Ivan Klemenak je prejel srebrno svetinjo II. stopnje.

5) Franc Usar, cesarsko-kraljevi ognjičar, odlikovan s karlovim križcem, ker je več kot eno leto stal v najhujših bojnih pozicijah, neštetočrat zroč smrti v oči. Zbolel je in je bil pozneje kot artilerijski mojster I. razreda k prebiranju uplenjene municije v Kalusz določen. Tu ga je zadela usoda. Sovražnikova granata se je razpočila in njega ter več tovarišev ubila. Ker je bil narodnega mišljenja, bi lahko koristil tudi narodni stvari.

R.i.p.

V slavi k slavi naprej tedaj brez ozira na skritega sovraga, ki nam v uho šepče. Ali moremo zdržati?

Četrta zimska vojna

Ne glede na naše lokalne razmere, dasi tudi tukaj nimamo polnih egipčanskih loncev in se nam je vse rekviriralo (*zaplenilo*) in po beguncih pobralo, ne glede na življenjske razmere tukaj, bodi zabeleženo naslednje: »V listu Češkoslovanska korespondenca je objavil veleindustrijalec Julij

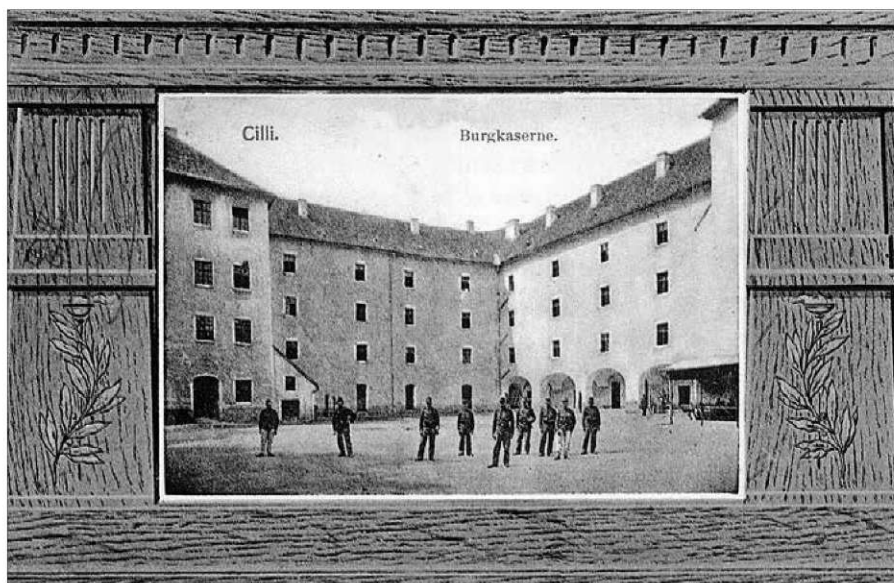
Meinl razpravo o slabih gospodarskih razmerah v Avstriji. Taisti dokazuje, da je napravil ta gospodarski sestav popoln bankrot, tako pri nas kakor tudi v Nemčiji, odkoder si izposojujemo modrost.«

Na vprašanja pa: »Ali moramo vzdržati?« stavljeno že ob začetku vojne, se je moralo odgovoriti brezpogojno z »da«.

Sedaj je vse drugače

Ker se je od tedaj vse predručilo in so vse preživljanje in preskrbo vseh potrebščin – od podplatov do suknja, od kože do kosti, od olja do masti – prevzele centrale in aprovizacije in razni prehranjevalni uradi – brez in z C.K. (*cesarsko-kraljeve*) tedaj zadene taiste vsa odgovornost, pač pri našem praznem želodcu.

Kot karakteristika teh vojnih obdobj, na vesti mi je, da se od vojne do sihdob ni nobena trška poroka vršila. Koj na početku je sicer bila vojna poroka nekega češkega vojaka. Vojni kurat je govoril v češkem jeziku, menda se je prvič v cerkvi sv. Jurija glasil tudi drug slovanski jezik. Nemško se je v tem času za vojake zapovedovalo!

**Mestna kasarna 87. pehotnega polka v Celju
pred I. svetovno vojno.**

Politična amnestija

V to dobo spada politična amnestija cesarja Karla. Ker so začele začetka vojne persekucije in preganjanje denunciranih Slovanov, denunciranih največ skoz narodne propalice. Tudi v našem trgu cvetelo je vohunstvo – žal! Tudi to je obrodilo svoj strupeni sad. Odprla so se težka ječe vrata! Ta ovaduštva so najčrnejši madež vojnih epizod. Fej!

Umrli ugledni občinski odbornik

Prav je, da se v kroniki spomnimo smrti uglednega in poštenega moža. Dne 3. septembra 1915 je umrl večletni odbornik, svetovalec in od izbruha vojne županov namestnik, tukajšnji posestnik gospod Anton Elender, mnogoletni tukajšnji posojilnični tajnik, c. kr. žandarmarijski stražmešter v pokoju, rodom koroški Slovenec iz Podgore v Rožni dolini. R.i.P.

Končujem to nadaljevanje

Končujem to nadaljevanje kronike, katera bode nekako kalejdoskopična in miniaturna slika vojne. Kakor je na naš ožji dom slednja vplivala, našim potomcem podala z izrekom modrijana: Razmere so čestokrat silnejše nego človek in njegovi ukrepi.

Finiš

Mozirje v letu Gospodovem 1917

Žiga Laykauf, zapisnikar

Slava junakom

Večna tebe venča slava, polje bojno, polje širo,
kjer ob mejah, očetnjava, skal obzidje neprodirno,
živih skal odbil naval vragov je od naših tal!
Cvetje tvoje grobe ščiti, koder cvet očine speva,
cvetje tvoje krvorodno, sinov tvojih prsa kiti,
Večna slava!
Ž. L. Mozirski

Tretje in četrto nadaljevanje vojne kronike v četrtem vojnem letu 1918

O miru pa nič

Pol leta in več je zopet izteklo v morje večnosti. Velikonočni zvonovi niso oznanili zaželenega miru, pač pa se je razlegal njih glas preroško v bodočnost.

12. laška ofenziva bila je krvavo odbita, zavzeli smo v nekaj dneh vse ozemlje za kojega priključitev so Lahi poldrugo leto pod najtežjimi izgubami rabili veliko časa. Žal pa, da nam je ta zmaga zopet izgubo mladega tržana prinesla. Bil je to sin občinskega odbornika Antona Deleja, Ivan Deleja – bil je to pred vpoklicem občinski redar, vrl mladenič in poštenjak. V gozd sv. Gabrijela na patroljo poslan, zadela ga je zahrbtno sovražna kroglja. Junaška smrt te je objela in z drugimi se v Valhali raduješ! Tolažba staršem.

Lahi pregnani

Omenil sem našo pridobitev v tej dobi, razglašam pa še najbrzost in obširnost iste: Osvojena zopet Gorica in vse koroško ozemlje, naše čete prodirajoče prek Vidma, Talmenta, do Piave!

Pravično plačilo je to za laško verolomnost in izdajstvo.

To je bil od nekdanj preroški zven velikonočnih zvonov. Z njim se spaja glas božičnih zvonov – četrtega vojnega božiča! A kje si toliko zaželeni mir, ko te še prošnje svetega Očca (*svetega očeta*) ne morejo priklicati.

Upanje vsega sveta

Med zvezdami biva mir in tam na daljnem iztoku zableščal je prvi sijaj miru. Iz ruske revolucije, ki je strmoglavila vsemogočnega belega carja in rabeljske oprode in vrgla ob tla, šinila je iskra in zazdelo se je, da bo ta zažgala veličastni kres miru. Izdoneli glas! Ruski delavski in vojaški sovjet je dne 5. 12. 1917 centralnim vladam dal ponudbo za premirje do 14. prosinca 1918 in od tod naprej do končne rešitve. Vlade so to ponudbo sprejele in ko to pišem, se v Brest-Litovsku vrše pogajanja za podlago mirovne konference. Rusija nekdanj najbolj despotično vladana država v Evropi prebudila se je čez noč, postala je najsvobodnejša republika. Seveda, notranji vihar ne poleže se kmalu, preveč je tujih podpihovalcev, takih je povsod dovolj, tudi pri nas. Slovanstva genij nadkrilil je kot miru oznanjevalec ostalo Evropo in Novi svet.

Odmev pri nas

Ta velikanski preokret pa tudi ni ostal brez odmeva v naši starotrthli monarhiji, kjer smo bili mi Slovenci skoraj tisočletje teptani, tujim narodom prodani. Glasna zahteva samoodločbe narodov našla je v srcih naših in bratskih nam narodnih zastopnikih v deklaraciji od 30. majnika 1917 trdna tla.

Volja narodov

Kakor zmagonosno pomladansko sonce je prodrla skozi temno politično meglo glasna pogumna in svobodna beseda jugoslovanskega naroda, spregovorjena v dunajskem parlamentu, čigar otvoritev je bila ta čas ljudska volja izsilila. Z neustrašno besedo so naši zastopniki povedali, da hočemo Jugoslovani združeni v eno državo, svobodno živeti med enakopravnimi narodi v avstrijski monarhiji.

Ideja Janeza Evangelista Kreka

Žal, že rajni poslanec in prvotvorec za naše narodne svetinje, dr. Janez Evangelist Krek, njegova ideja je na mah združila vse Jugoslovane – ta ideja ne bo umrla v naših srcih, dokler se ne uresniči! Viharen odjek ji daje širna naša domovina, troedini narod S.H.S. Okrajni zastopi, županstva, posamezniki so zbrali že 100.000 glasov, v prvi vrsti so se tu potrudili prečastiti naši dušni pastirji in knezoškof, ki so to deklaracijo prvi podpisali. Zaradi tega se je tudi 6. januarja 1918 zbral celokupni občinski zastop, ki je izrekel na predlog odbornika Alojza Goričarja Jugoslovanskemu klubu in njega neupogljivemu načelniku dr. Antonu Korošču svoje soglasno priznanje in skrajno zaupanje. Občinski odbor je dotiral za spomenik dr. Janezu Evangelistu 50 kron, saj je to bil mož poštenja, ki se je do poslednjega boril za našo blaginjo – svobodo naroda.

Besede deklaracije

Besede izražene v deklaraciji je sankcioniral narod in so nam postale zakon! Odslej poznamo veleizdajstvo, to je izdaja nad lastnim narodom. (*Besede poslanca Ravnikarja ob deklaracijskem zboru v Ljubljani 13. januarja 1918: »Narod pa mora o svoji usodi sam odločevati. Ruski boljševiki so postavili troje mirovniških načel: brez aneksij, brez odškodnin, samoodločba narodov. Na papirju v Brest-Litovsku bilo je to lepo čitati, a kako hočejo to nemški Siegfriedlerji dejansko izvesti, o tem bo šele zgodovina pisala oziroma poročala.« Podrobni podatki o tem govoru so zapisani v zapisniku občinske seje trga Mozirje.)*

Ko torej od vzhodnega morja do Črnega morja in dalje čez, v Aziji, kjer si Rusi in Turki še nasproti stojе in se že leto dolgo na življenje in smrt borijo, ko torej na celi ruski fronti miruje orožje, zbuja nam v prsih pač čustva, ki so nam bila tri in pol leta tuja.

Nemško nacionalna politika v Avstriji

Zelo kritičen do tega je bil v svojem pisanju v nemških časopisih znani in zelo ugledni nemški pisatelj Friderik Austerlitz. Tako je v nemški socialni reviji Mein Kampf opozoril, »da je ravnanje Pruske nevarno, saj hoče zatreti ljudstvu pot do svobodnega cilja /.../ vendar ni zastoj tekla kri v bran domovine.« Očitno je kritiziral v Nemčiji tiste kroge, ki niso bili za mir po treh letih krute vojne.

Želje po miru

Mir, ki ga mi vsi in posebno delavski in srednji krogi od Dunaja do Berlina vedno bolj glasno zahtevajo, bo prinesel tudi velik gospodarski obračun. Denarna valuta je že sedaj tako napeta, da desetak že ne plača ničesar, skoraj je za to potreben goldinar! Nagrmadilo in potem raztrosilo se je in zapravilo ogromno blaga in pri tem se smejeta krščenin in nekrščenin Žid – sleparja – v pest. Ker stiskata pridobljene milijone. Nas pa nesreča draginje ubija naprej. Razliko izmed iste pred vojno, ko še niso razni c.k.r. (*cesarsko-kraljevi*) uradi skrbeli za splošni blagor in želodec in draginjo, začetkom junija 1918 tukaj in v okraju sporočilo našim potomcem. Samo eden primer draginje – blago (moška obleka) je nekoč stalo 65 K, sedaj pa 300 K. Čevlji delavski nekoč 12,50 K, sedaj pa 50 K. Sukanec nekoč 40 helerjev, sedaj pa 7 K. O tem bi se dalo veliko napisati!

Pa še nekaj o draginji

To zrcalo bede bomo dopolnili še z nekaj podatki. Količina moke se nam stalno manjša in pijači se povišuje cena, tobak se nam je zadnje čase že izginil iz obzorja in izpod nosa. Razno listje in perje ga nadomešča ... Sicer pa je cena tobaku porasla od 2 helerja na 5 helerjev, cigarete prej 2 helerja, sedaj pa 6 helerjev. Komad navadnega tobaka prej 8 helerjev, sedaj ga je manj in stane 14 helerjev. Dobimo ga mesečno enkrat, največ pa dvakrat. Trgovci in špekulanti kradejo na vseh koncih in krajih, in to vse bolj!

Pošiljke po železnici ali pošti dospejo le redkokdaj nedotaknjene. In

vse to je tista trakulja, ki nam razjeda vsebino življenja – vlada nam pa zoper njo ponuja sladke pilule, ki jih izdeluje lekarnar v Stubici A. Felle-nez.

Navijanje cen je moderno

To je sedaj geslo dneva, kakor v začetku vojne narodne persekucije. Po tej trnjevi lestvici se spenjamo za drobtinico kruha ali za prašek moke. Masti ni nikjer dobiti. Srečen, kdor je doma zaklal kakšno svinjo ... Pa tudi tukaj je birokracija sistem, želodec pogreša neobhodnega kuriva telesu – da bi si pa sami mogli pri gorki pečki ogreti ude, je to vsled dragi-nje in posebno težke dobave drv nemogoče, nasproti nam reži črno žre-lo praznega kamina.

Statistične akrobacije

Urad za ljudsko preživljanje je statistično dokazal, da smo letos (1917), na 1 hektar pridelali do 100 stotov krompirja – v letih 1904 do 1913 pred vojno pa komaj 74,1 stot. Res učena gospoda pri zeleni mizi! De-želni gospodarski urad nam je tudi naznanil – in vsa ta vsebina je skrb-no arhivirana v trškem vložnem zapisniku, pa tudi, da dospe iz Barča na Ogrskem na železniško postajo na Pragersko 100 vagonov žita za potre-be Štajerske. Naj ta transport srečno prispe, to si želimo. Kam pa so od-rajžali ti vagoni, ve le Bog. Ko bi nam na Laškem, v Vidmu, Palmanovi in drugod ugrabljeni plen povedati mogel, kam je odrdral ...

Za ljudsko prehrano pomembno

Taki podatki so gotovo za ljudsko prehrano življenjskega pomena, po-sebno če pomislimo, da je bil pridelek leta 1917 vsled pomanjkanja se-men, gnojil, ljudi ter suše tak, da bo komaj zadostoval do začetka marca ali sredine aprila. Pač pravilo: Durchalten und den Riemen fester schnu-eren! (*zdržati in pas zategniti*) Čez zimo 1916–1917 nam je vsaj zelje po-magalo. Mogoče nam sedaj pomagajo dobri nasveti in papirnata navodi-la raznih preživljenjskih in drugih uradov. Zgodi se!

Dobro vinsko leto

Kako huda suša je pritisnila to leto, dokaz temu je, da je dne 22. avgu-sta 1917 Mozirnica popolnoma usahnila. Znabiti, že stoletja se to ni zgo-dilo. Edini ugodni vpliv vročine leta in pozneje lepe pozne jeseni – nasto-

pila so prav lepa vremena, tudi slana je do zime izostala, bilo je imenitno vinsko leto, ki je dalo tako kapljico, kakor je bila leta 1834 in o kateri nam še nekateri stari ljudje vedo pripovedovati. Ali to žlahtno kapljico si pustijo tudi kmetje in vinski producenti plačati! Tudi za tem grmom zopet nenasitnost vojnega spekulantstva. Ne glede na maksimalne cene prodajajo Ljutomerčani in drugi proizvajalci vina svoj pridelek na debelo po ceni od 6 do 7 K za liter. Kdor hoče v teh časih vino piti, mu bo desetak kmalu premalo.

Pred davno minulimi časi je nastala pravljica o stari »cvanzgerci« za 33 krajcarjev – s tem denarjem v žepu si se lahko dobro napil in si še nekaj nazaj dobil ... Te srečne čase vidimo v nedeljskih sanjah, to grozde nam je previsoko, ko sicer že liter jabolčnika ali kruševca v gostilni stane po 2 K ali celo 2,80 K.

Toda nam tržanom še ni splavalo zadnje upanje po vodi in se nam sedanosti tema jasni!

Vsestranska pohvala Alojzu Goričarju

Občinski zastop je na svoji seji dne 6. januarja 1918 po poslušanji poročila gospoda odbornika Alojza Goričarja, kateremu gre za njegov ne-sebični trud in lastno požrtvovalnost za trške zadeve tukaj izrečena za-

87. pehotni polk v Pulju pred prvo svetovno vojno.
(Fotodokumentacija Muzeja novejšje zgodovine Celje)

hvala tržanov kot trajni spomin upeljati: 1. električno razsvetljavo, 2. vodovod. Imeli bomo torej najvažnejše življenjske činitelje na razpolago, torej luč in vodo. In to je prvi pogoj boljšega bivanja. V omenjeni in že prejšnjih sejah se je razpravljalo o navedbi in oddaji električne luči – sicer malo pozno, kajti prebili smo že dve vojni zimi v »egiptovski« temi. Tega so krivi prejšnji občinski možje, ki so menda sami najrajši v temi blodili.

Distribucija elektrike

Za to se je ponudil odbornik Matija Goričar in dobil koncesijo za trg Mozirje uvesti električno luč. Ta koncesija se glasi za dobo 15 oziroma 25 let. Celo podjetje pa nosi zasebni značaj. Luč se bodo posredovala proti letnemu plačilu za žarnico, za inštalacijo bo pa treba posebej plačati. Že se je priglasilo pretežno trških hiš! Nadejamo se, da bomo letošnjo »vstajenje« že pri žaru elektrike praznovali.

Sibirska zima

Ravno, ko pišem te vrstice (zapisnik seje občinskega odbora 6. januarja 1918), se je spremenilo večtedensko slabo vreme – imeli smo pravo sibirsko zimo od 6 do 15 stopinj pod ničlo, in to od srede decembra do srede januarja.

Mirovna pogajanja v Brest-Litovsku so postala vsled pruskega vojaškega oporekanja, naj bolj je s sabljo ružljaj pruski general Hofmann, ki je predstavljal svoja izvajanja s pestjo ob mizo, to je bilo zelo nevarno!

Uporno med ljudmi

Tedaj se je nepričakovano na nižje Avstrijskem pojavil štrajk, ki je podpiral mir. Temu je sledila nemška in drugojezična socialna demokracija. Na stotisoče je štela množica, ki je v nedeljo demonstrirala železno voljo za mir. Če država ne bi razpolagala z bajoneti in strojnici, tedaj bi mož dela lahko na kaj dobrega upal. Toda nasilje države se je kmalu pokazalo. Tudi delavci v tovarnah municije so ustavili delo. Situacija je postajala zelo kritična ... Država pa se je naposled le vdala! Sicer le na videz. Svečano je sicer ljudskim zastopnikom zagotovila, da tudi ona prva stremljeva po častnem premirju brez aneksije in odškodnin, da hoče izdelati nov občinski volilni red in urediti kar najbolje ljudsko oskrbo in prehrano, posebno s pritiskom na Madžare, da nam dajo od njihove obilice vsaj trohico.

Obljube so kar deževale ...

Ministrski predsednik nam slika napredek, ki nam bo omogočen z elektriko, ki je bodočnost razvoja. Ali bo tok brez prekinitve in presledkov nam kdaj razjasneval temo sedanjosti in grozeče bodočnosti? O, sfinga zagonetljiva, o, zastrta podobe resnice v templju v Saifu! Svet se pomlaja in zopet stara dnevno, na dolgo pa sledi prevara ...

Potomci in tržani

Da vam podajemo tukaj bolj obširno kroniko v raznih dogodivščinah in vam zapuščamo resnična obvestila iz te krute vojne, v kateri smo prestali toliko gorja, v katere se nam je že hotel tilnik vkloniti, storimo zato, ker vam, in to nam je v naprej že danes znano, nobena še tako objektivna zgodovina ne bo podala tako resnične slike, kakor odseva iz mnogih vrst te kronike.

Žal nam je, da iz te predstoječe tržanske knjige, katera datira že poldrugo stoletje, ni najmanjših podatkov povzetih iz one dobe, ko je bila Purgerska persega spisana, doba pred francosko revolucijo in potem za njo. Žal, da naši predniki niso imeli za take beležke in kronike smisla, sicer bi nam ostavili gotovo važne spomine iz burne dobe leta 1848, ko je imel trg tudi svojo narodno gardo. To pa je še v dobrem spominu, a čuje se še pripovedovati o Francozih, ki so se nastanili v našem trgu, tako v hiši tačas Marčinkovo ali Pekovo na Tratah.

Vse to imamo le iz ustnega izročila, da pa se ohrani veliki čas svetovne vojne, v kolikor je težka krila razprostrl nad našim trgom, bolj nego v spomin potomcem, samo za to smo uvideli potrebo teh kroničnih beležk, in to je gospod odbornik Alojz Goričar na občinski seji utemeljil ter potem z zapisnikarjem trškim gospodom Žigom Laykaufom kot marljivim kronistom omogočil.

Daj Bog, da bi bilo to predzadnje poglavje te solzorosne kronike!

Nabori

Dne 20. januarja 1918 so bili v trgu zopet nabori. Prišli so osemnajstletniki, rojeni leta 1900, pod mero. Razlegala se je po trgu pesem:

Fantič sem star šele osemnajst let,
cesar me hoče v vojake imet',
kako bom soldat, sem fantič premlad,
ne morem še puške držat'.

To, kar se je kot nemogoče v pesmi prepevalo, postala je resnica! Sedaj,

ko so se na vseh bojiščih junaško bojevali in krvaveli naši fantje, tudi tržani – in v vojni žrtvovali življenja – imena njih beleži kronika z jeklenim peresom – primarširala je zadnja črna vojska.

Dne 19. novembra 1917 pri zadnjem naknadnem naboru, ki pa se je odvijal v Mariboru, so pobirali tiste za orožje nesposobne. Dva tržana sta obvisela, dva pa odletela.

Dne 17. januarja 1918 poslovil se je od nas tukaj konfinirani nekdanji ljubljanski župan, ravnatelj Ivan Hribar, naš prvoborec in mučenik, ki se je vrnil v Ljubljano. Njemu veljajo besede slavnega Čeha, katere je na slovanskem kongresu, leta 1848 povedal: »Dragi brat! Iz robstva ne vodi nobena pot brez boja k svobodi. Kri vodi v častno smrt, po njej pa slava!«

Prišel bo dan, ko bo jugoslovanski narod storil, kakor je pregnanec in mučenik iz one dobe leta 1848, ko so se bo svoboden vračal v domovino. Na pragu rodne zemlje bo pokleknil, poljubil s solzami domačo grudo in radostno vzkliknil: »Moja si zopet, lepa naša domovina.«

S tem končam to četrto nadaljevanje kronike.

V Mozirju, po svečnici 1918.

Podpis: Žiga Laykauf, kronist.

Naš kronist je nadaljeval s pisanjem o dogajanjih okoli mirovne pobude, mirovne konference, o težavah z Nemci in intervenciji Amerike. Ti podatki ponazarjajo čas od leta 1918 do sklenitve mirovne pogodbe.

Nadaljevanje četrtega nastavka 1918

Od zadnjega poglavja naše trške kronike je minilo tričetrť leta. Usodepolni dogodki so stanja temeljito spremenili naše obzorje in pomembno je za kronista, da iste že radi popolnosti zabeleži.

Jalova prizadevanja za mir

Pričakovanje miru je bilo brezuspešno. Fata morgana nas je mami-la Mirovna nota, katero je naš zunanji minister grof Burion antantnim državam posredoval, da bi iste v medsebojnem, neobveznem pogovoru glede mirovnih pogojev obravnavali. Ta predlog so antantne države enostavno odklonile, sluteč isto nastavljen nemško past. Niso se ujeli!

Med tem je bojna furija naprej divjala in vojni bog Mars se je nemškemu orožju smehljal. Pri Sieni so jim Francozi pokazali svojo vojaško moč! Nemci so z dalekosežnimi, novo skonstruirani topovi obstreljevali Pariz in Pod lipami v Berlinu so že slavnostni obod v tuljerije aranžirali. Vojna vihra je dosegla zenit. Oholi Nemci so se norčevali iz pogojev, katere je

Wilson, predsednik USA na kongresu v Washingtonu 8. maja 1918 stavil centralnim državam. Ameriške čete pa so vkljub nemškim podmornicam (podvodniki) prihajale preko oceana Francozom in Angležem na pomoč – nad polmilijona ameriških vojakov je bilo že v Evropi.

Nemški agenti na delu

V Rusiji so nemški agenti uspeli naščuvati zaslepljen narod s pomočjo čifutov, posebno delavske sloje, tako je nastala boljševistična roparska tolpa, ki je povzročila ogromno žrtev. Zbili so cesarju krono z glave, ubili njega, slavnega zmagovalca Lvova Nikolaja Nikolajeviča in umorili sto drugih uglednežev – iz krvi in groze pa so rasle nove republike.

Krogla vojne sreče se je kvišku kotakala, na vrhuncu pa obstala, šla je nazaj. Nemci so bili prisiljeni k počasnemu, a pogubnemu umiku. Bolgarska fronta je bila od junaških čet Srbije ob Ohridskem jezeru prebita in tako je Bolgarija bila prisiljena prositi za mir. Popolna kapitulacija armade je bila posledica tega. Bolgarski vladar Knez Ferdinand se je umaknil in predal vladavino sinu Borisu, sam pa jo je popihal v Koburg, ne da bi pozabil vzeti seboj polno malho ... Med tem so srbski junaki – Šumadijci – zavzeli staro Srbijo in Makedonijo – zavzeli so Niš, Kragujevac in danes, 23. oktobra 1918, že stoje njihove čete ob Donavi v Beogradu in dalje v Bosni.

Naš vojno-korespondenčni urad sporoča

Avstrijske čete so se prisiljene umakniti na pozicije zadaj. Konec pesmi! Tromesečni umik Nemcev na Flanderskem in Francoskem jim je prinesel ogromne izgube. To je sedaj prvič, da nemški kancler Wilsonove mirovne ponudbe znova pretehta. Nemške prošnje od 5. in 12. oktobra so zadele le na tršo odločnost Wilsona, ki sedaj ne terja nič manj nego glavo Hohenzolerske dinastije, rekoč, da hoče uničiti vse samodržne sile in zahteva popolno kapitulacijo nemške armade. Še stavijo nemški generali na zadnjo karto – začelo se je z zavlačevanjem in barantanjem ...

Slovani se prebujajo

V devetmesečni dobi tega odseka kronike so se zgodili za nas avstrijske Slované eminentni dogodki. V tej dobi je vznikla naša samostojnost, rodila se nam je svoboda po 1200-letnem tujčevem jarmu. Letos so obhajali Čehi petdesetletnico Narodnega divadla v Pragi, v kulturnem žarišču češkega naroda. Slavnostnih dni so se udeležili tudi Jugoslovani. Za-

dnje dni jih je češka policija izgnala. »Avstrijski Polizespizelstadt – tvoja setev zori.« Izgnani so se vrnili na jug, a prinesli so s seboj iskre češke narodne duše, enotne ljubezni, da je v zubel splamtela, videli so češko delo in začeli so v tem smislu doma delovati.

Prvo je bilo sklicanje naše velike narodne skupščine v Ljubljani 29. in 30. junija, sklicala jo je Jugoslovanska demokratska stranka, ki je zagotovila v vseh slovanskih strankah enotno postopanje. Ustanovili so Narodni svet kot vrhovno inštanco, ki je odločala o vseh gospodarskih in političnih delovanjih področnih odborov.

Tudi v Zagrebu so ustanovili podoben odbor. Načelnik vrhovnega vodstva gibanja je bil enoglasno izvoljen dr. Anton Korošec. Podpredsednik je postal Svetozar Pribičević za hrvaški in dr. Ante Pavelić za srbsko-hrvaški del koalicije kraljevine Jugoslavije. Pristopili so tudi bosanski muslimani. Tako je veljalo, da je velike odločitve sprejemal le Narodni svet (*Narodno vijeće*). Tako je postala Majniška deklaracija deklaracija naših poslancev, ki je bila 30. maja 1917 v Državnem zboru izrečena, nam pa politična zvezda – voditeljica, za katero bomo korakali s taisto vnemo, kot so za betlehemsko zvezdo korakali trije Kralji, dokler niso dospeli do koč, kje se je rodil odrešenik. Tudi naš je ta cilj, naš cilj je ujedinjena Jugoslavija. In ne obrača se več zastonj na tistih sedemsto tisoč, ki so podpisali majniško deklaracijo.

Avstrija misli drugače

Celokupni zastopniki našega trga in občinski odbor so svoje soglasje podali. Pozorno sledimo razvoju hitrih dogodkov, ki so za nas življenjskega pomena. Vlada je v hudih škripcih, ni čuda, da avstrijski vladi pride na misel v času, ko živi v Avstriji vse od nadomestkov, podati našemu narodu namesto zahtevane Jugoslavije pristen nadomestek v podobi pristržene in okrnjene in skrpucane Ilirije. Kaj je mar dunajski gospodi, če bi izgubili na mejah stotisoče najboljših Slovencev? Kaj jim mar, če bi prišli tako pod tujčevo peto naši najlepši kraji, Slovenske gorice in Gosposvetsko polje, kjer je tekla zibelka naše narodne samostojnosti!

Iz teh porodnih bolečin naj bi rešil vlado dne 16. oktobra izdan cesarski manifest svojim narodom. Slovenski narod, slovenski časopis dne 18. oktobra: »Mrtvo dete se je rodilo včeraj na Dunaju, naši državniki pa so s tako slepoto udarjeni, da upajo temu otroku še vedno vrniti življenje. Toda – kadaver, ostane kadaver! Z lokavostjo mislijo zopet oslepariti slovanske narode, toda ta nakana se ne bo uresničila!

Naša straža Narodno vijeće v Zagrebu stoji v permanenci (*stalnost*). V njegovih rokah leži odločba SHS in na svetovnem kongresu se bo izrekla

odločilna beseda. Kaj nam bo zadnja epoha (*obdobje*) svetovne vojne prinesla, zabeležil bo sklep te kronike.

Ti v kratkih potezih podani svetovni dogodki so se morali zabeležiti za splošno jasnejše razumevanje cele kronike. In ti dogodki so vrgli svojo svetlobo ali senco tudi na naš trg. Med trdno nado in bojaznijo pričakujemo razvitek domovinske bodočnosti, za katero smo nad štiri leta trpeli in po možnostih vse žrtvovali. Kadar je prišel poziv, radevolje položili smo svoj obolus na oltar domovine k skupni zgraditvi ali v narodni dobrobit. Trg se je vojnim posojilom odzval v eminentni meri, nad svojo močjo, vsega vojnega posojila je občinski zastop beležil (*manjka podatek o vsoti*) kron daroval za oslepele vojake, podporo za sirote in vdove padlih vojakov, opetovano in opetovano (*znova in znova*) za Rdeči križ in razne dobrodelne inštitucije. Poziv SHS narodnih žena za podporo jugoslovanskim sirotam naletel je v srcih tržanov na topel sprejem in odprte mošnjičke. Žrtve so zares velike ali cilj in smoter sta jih vredna!

Od zadnjič zabeleženih vojnih žrtev nimamo zabeležiti izgube katerega izmed tržanov. Vsled naporov in bolezni, v vojni pridobljene, sta izmed tržanov umrla Jože Veninšek in Anton Dreža. V tem času je bil odlikovan četovodja Anton Deleja, in to s srebrno hrabrostno medaljo.

Domobranska (tudi topniška) kasarna v Celju (na današnji Mariborski ulici) pred prvo svetovno vojno.
(Fotodokumentacija Marka Zdovca)

Imamo mrzlo leto

Letošnje leto je bilo zelo neugodno, mrzlo, pač kebrovo leto! Že meseca junija je ob velikem nalivu vrhove naših planin pobelil sneg. Od tedaj pa do konca julija sploh ni bilo nobene toplote. Sedaj je nekaj dni vroče, potem pa kar naprej slabo vreme, ljudje bodo komaj uspeli pobrati poljske pridelke. Meseca septembra je bila velika povodenj, ki je zahtevala kot žrtev neko žensko iz okolice Rečice. Posrečilo se je pravočasno spraviti vse pridelke, ki so bili, hvala Bogu, z ozirom na neugodno vreme še kar dobri. Upamo tudi, da nam bodo tudi ostali ti pridelki in se ne bodo siloma rekvirirali, ali v velikih mestih, posebno na Dunaju trka huda lakota na duri, ker se branijo Čehi in Madžari tja živila odposlati.

Pomanjkanje živil in draginja je grozna! Ni li ta podobna stiskalnemu vijaku, ki vedno kvišku in kvišku leze, medtem ko ga oderuhi in vojni dobičkarji gonijo. V ilustracijo navajam cene naših živil v tej dobi: sedaj stane liter vina 16 do 20 kron, slivovka 50 kron, mleko 1 do 6 kron, olja sploh ni, eno jajce stane 10 do 12 helerjev, špula sukanca 9 kron, pola papirja pa 12 helerjev. Olja nismo zabeležili, nadomestek zanj je domače orehovo, bučevo, makovo ali solčnično olje.

Franc Žehelj (verjetno iz Šmartnega ob Dreti) je pisal to razglednico, ki ponazarja bitko pri Zamošču leta 1914.

Ko omenjam buče, naj tukaj zabeležim novodoben trik tatvine, ki ga izumil ta čas različnega prilastvovanja tujega imetja, ko na železnicah in poštah, v mestu in na deželi cveti rokomavharjem pšenica. Tukajšnji posestnik M. Šuster imel je na njivi najmanj za en voz lepih buč, da bi bučnice za olje porabil. Ko jih je hotel spraviti, zapazi, da so vse lepo narezane, bučnice pa odstranjene in zareza zopet z izrezkom lepo zadelana. Potrebnežu bo olje dobro teknilo!

Naj še omenim, kaj se dogaja z denarjem. Vrednost vidno pada, ker je avstro-ogrška banka s papirjem preplavila (*papirnat denar*). Govori se na Dunaju, da je država v popolnem bankrotu. Avstro-ogrška banka ima za 28 milijard bankovcev v prometu, v kritje tega ogromnega zneska pa samo za 250 milijonov zlata in srebra, to je skoraj 90 helerjev za 100 kron. Naše mnenje je, da je treba odrivati papirnat denar, ker po vojski bo jako malo ali nič vreden. Sedaj velja največ v starih časih obstoječa možnost kupčije na barantanje – zamenjava robe za robo. Na primer, danes se da mirnik jabolk za mošt za mirnik krompirja. Zamenjati moraš le dobro blago in ne kakšna nadomestila.

Naša oskrba (aprovizacija)

Ugotovili smo, da je bilo pri enem kilogramu moke na karte kar četrtilograma otrobov. Take so pač vojne dobrote. Morda tiči v teh kos tistega nemškega izraza Seelen Aufschwung, ki je spočetka vojne polnil glave navdušenim Siegfriidovcem? Tobak smo dobivali na karte ali njega količina in kakovost sta bila pravi škandal. Na tej grozoviti bedi in stiski začela nas je še hujša šiba božja tepsti – epidemična kužna bolezen, sedaj imenovana španska bolezen. Iz Španije je ta morilka nastopila svojo pot po vsej Evropi. Umrljivost v mestih je bila strašna. Tako je na primer 1. do 19. oktobra 1918 v Budimpešti umrlo 14.796 oseb. V našem trgu molimo: »Boga nas obvarij vojske, kuge in lakote.«

Lepša bodočnost

Od teh opisanih tužnih slik obrnimo pogled v našo lepšo bodočnost, na poti k svobodi, ki ji korakamo nasproti. Zaplapolala bo zopet naša trobojnica na trgu, na naši zgodovinski lipi. Stopamo v nerazdružljivo kolo, kateremu je pred očmi samo velik ideal narodnega ujedinjenja, svobode in neodvisnosti, temelječe na pragu močne Jugoslavije.

Zapisano v Mozirju začetkom oktobra 1919.

Podpis: Žiga Laykauf, kronist.

Peto nadaljevanje in sklep kronike – 31. grudna 1918

Moto: »Vremena Kranjcem bodo se zjasnila, jim lepše zvezde kakor zdaj sijale.« Tako je v preroškem duhu naš pesnik in pa prvak v vihar-nem letu 1842 pel. To so sanjali naši najboljši možje in glej, beseda je meso postala. Zgodilo pa se je takole: Zavel je duh revolucije v Zagre-bu, v Reki, v celi Hrvaški, napočila je buna proti madžarskemu in avstrij-skemu. Padel je razbit madžarski grb, napisi so dobili narodne oblike in po ulicah je donela Marseljeza. Po porazu Bolgarije pri Ohridu je osvoji-la srbska armada svojo domovino, prekoračila Donavo in zasedla Banat. Kralj Peter in regent Aleksander sta se spet vrnila v Beograd. Narodno vječe sedaj stalno deluje. Avstrijska armada je bila ob Piavi prebita in Av-strija je bila prisiljena z antanto dne 20. oktobra 1918 skleniti premirje – pogoji so bili uničevalni in poniževalni. Armada se je razbila in umakni-la v popolnem neredu.

Zmeda in množice razpuščenih vojakov

Treba se je bilo bati, da bi naročene tolpe ne začele ropati. Umik smo tudi mi doživljali. Armada je ob vsem tem zametavala opremo in prepu-ščala vojaške konje njihovi negotovi usodi. Bati se je bilo treba raznih tol-p, ki bi ta vojaški plen in vse drugo brezumno ropali.

Izdan je bil 23. oktobra ukaz, da se v večjih krajih ustanovijo Narodne straže in Narodni sveti. Tako se je dne 26. oktobra pri nas ustanovil Na-rodni svet, katerega načelnik je postal dr. Jože Goričar; svet pa je imel še pet članov. Vodstvo narodne obrambe je prevzel Matija Goričar.

V teh dnevih zbudil je kralj Matjaž svojo vojsko, zbudila se je Sloveni-ja, vstala je Jugoslavija, katero smo na narodni praznik 3. novembra sme-lo, jasno in glasno proslavljali. Pred 1.200 leti je zadnja slovenska drža-va Pribine in Koclja podlegla, zdaj je zopet vstala mlada, prerojena. Stara Avstrija je razpadla, ker je bila krivična, tako je naš slavnostni govornik, gospod kaplan Lusker poudarjal.

Neustrašeni naši predborci Čehi so prvi razglasili svojo svobodno re-publiko. Naš troimenski narod Slovencev, Hrvatov in Srbov se je združil v svobodno državo SHS. Na predvečer narodnega praznika pokali so zo-pet topiči in donel je glas: »Živela republika!« Vse hiše so bile v zastavah, zvečer pa sijajna razsvetljava in obhod, vriski in radost povsod. Po lipo je bil improviziran govorniški oder; s katerega so govorniki v gromogla-snih besedah označili razkroj in razpad gnile Avstrije.

Od 24. oktobra so neprenehoma valovile čete nazaj s front. Tudi naši fantje so se vračali, niso bili potrti, premagani, ampak zavedni Slovenci.

Pometali so avstrijske rozete s čepic, nadeli so si jugoslovansko kokardo – zvezdo Jugoslavije. V noči od 28. na 29. oktobra bili so po trgu pobeljeni nemški napisi. Tisti dan vihrala je zadnjič črno-žolta zastava na posloppju tukajšnje c.k. ekspoziture. Naši fantje so jo vrgli s strehe. Zadnjič je za storilci vohala žandarmerija ... Kmalu je zasledovanje komisar Michl zaustavil, čutil je mogočni utrip naše narodne duše. Dal je odstraniti tudi na ekspozituri nemške napise.

Zanimiva fotografija Občinskega odbora trga Mozirje. Stoje z leve: 1. Ivan Vajd, 3. Ignac Krumpačnik, 6. Ivan Cesar, 7. Ignac Šijanec, 8. Žiga Laykauf. 9. Martin Šuster. Sedijo: 1. Štrucl, 2. Florjan Vodovnik, 3. župan Anton Goričar. Oficir Vodovnik, Šmihelčan, je bil odličen pesnik.

Predvečer narodnega praznika pokazal je tudi našo požrtvovalnost. V večjih in manjših zneskih so narodni tržani – in zaostal ni nobeden, položili na oltar domovine skupno vsoto 1.000 K. Stari, dvoglavi avstrijski orel je sfrčal nazaj v svoj brlog. Avstrija je v begu pred Italijani prepustila svojo vojno mornarico naši državi SHS. In 3. novembra zaplapolali so prvič na jamborih naši prapori. Iz naših polkov so si organizirali novi polk, iz pehotnega polka 87 je nastal »celjski«. In da ima naša vojska narodnega voditelja, je bil imenovan naš pesnik in junak major Maister v generalmajorja s sedežem v Mariboru. Avstrijski vojskovodje pa so vrgli puške v koruzo. Tudi slavljeni Borojević je nastopil svoj počitek ob Vrb-

skem jezeru. Danes ga Srbi stražijo! Tak je bil avstrijske slave konec! Od 24. 10. do 9. 11. so Italijani ujeli 12.658 oficirjev, 140.116 mož in uplenili 6.811 kanonov.

Na narodni praznik je bila v Narodnem kazalištu v Zagrebu slavnostna predstava in v kraljevi loži so sedeli člani njegovega veličanstva. Naša narodna zavest je v vseh mestih in krajih živa! A zahrbtni Lah je že stegnil svoje tipalnice proti našim mejam. Zasedel je Dalmacijo, Trst, Reko, Gorico in dalje teritorij prek demarkacijske črte, celo Idrijo, Vrhniko in Logatec.

V teh dnevih so imele naše obmejne straže težko nalogo, najtežjo pa morda naši železničarji, da so prevozili stotisoče vojakov. Zgodili so se neredi in nesreče, ali naši železničarji so svojo težko nalogo opravili ... Po Napoleonovem porazu na Berezini so peli v Berlinu sramotilne pesmi na ta račun.

Skupina uglednih Mozirjanov fotografirana leta 1916. V sredini sedi Lola von Haas, soproga avstrijskega diplomata v Šanghaju, ki je živel v Mozirju in je tam tudi pokopana. Sedijo z leve: 2. Ana Goričar, 3. njena hči Draga, 4. Lola von Haas, 5. Meri Goričar, 7. Ana Goričar –Kinki, 8. Roza Kleindienst, sorodnica Goričarjev z Dunaja. Stojijo z leve: 2. Štiglic, 5. Goričar-Makse, 6. Angelca Šuster, poročena Goričar.

Sedaj je avstrijsko-nemško armado zadela enaka usoda! Okrog 160.000 konj so pustili v naši pokrajini. Kmetje so jih po poljih lovili proti nagradi 170 K. Vsak si je lahko po tej ceni privoščil kljuse ... Cena konj je rapidno padla – še pred nekaj tedni kupljeni konji za 10.000 K dobili so se za stotinko tega.

Druge draginjske cene pa se niso tako vrtele, vse višje so plezale. V utemeljitev tega bodi tu navedeno samo nekaj najpogostejših cen: vino, liter 16 do 24 K, slivovka 60 do 80 K, klobčič sukanca, 150 m, 52 K, eno jajce 1,20 K, suknjenega blaga sploh ni bilo, posebno občutno pa je bilo pomanjkanje masti, sladkorja in predvsem petroleja. V trgu so včasih brlele električne svetilke – pa je tu in tam vendarle vladala egiptovska temina.

Še o draginji

Cena mesa je poskočila zopet na 10 do 12 K. Kaj vruga, saj so nam pobrali skoraj zadnji rep iz hlevov, ponajveč s krivdo političnih uradnih vodij v korist zloglasne vnovčevalnice živine, ki je milijone zaslužila. Obogateli so kakor sploh tudi tukajšnji njeni priganjači, mi pa še skodelice mleka često nismo dobili. Protektor te izkoriščevalnice grof Clary je to družbo na vse zadnje moral razpustiti. Zgodilo se je to, ko je že njemu voda v grlo tekla. Šel je – šli so tudi drugi naši politični tlačitelji, vodje glavarstev na slovenskem Štajerskem.

Tudi tukajšnjemu komisarju, nemškemu Michel-u – nomen est omen, je odklenkalo. Bil je za vse dobrote, ki jih je okraju prisodil vso težko dobo vojne – slovesno izstreljen. Manj častno jo je odkuril njegov oproda, tukajšnji žandarski stražmojster, kateri je bil tipična inkorporacija vseh lastnosti dobrega policijskega psa. Ako ga ne bi čez noč nemški veter odnesel, morda bi bil zarana v dekoracijo vogelne laterne pred svojo firmo, kamor so ga nameravali ruski ujetniki v zahvalo za tepeže in klofute pripeti.

Svetovni dogodki

Ti so se bliskoma podili! Tukaj nam je mogoče samo nekakšno ogrodoje naši kroniki podati. Na Nemškem se je zgugal Viljemov prestol. In tiranost – klic revolucije ga je prekucnil in zlobesedni Hohenzollern je odnesel šila in kopita na Holandsko, kjer misli kraljici obrabljene čevlje krpati, ako ga ne bi svetovni rabelj prej prijel.

Dne 13. novembra se je v Parizu, kjer je bil navzoč naš predsednik dr. Korošec in prijateljsko roko stiskal francoskim republikancem in ateiz-

stičnim socialistom in podpisal dokument pod zastopstvom Srbije, za ustanovitev Jugoslavije – prvi predakt poznejšega našega narodnega ujedinjenja v kraljevini SHS. To ujedinjenje je bila neobhodna potreba obstojnega življenjskega pomena za nas. Zakaj? Zato, ker bi nas stari obmejni sovražniki Nemci, Lahi in Madžari počasi vse pobasali v svoje malhe. Bila je že poldvanajsta ura! Lah vedno naprej sileč čez črto, na Koroškem preti izguba biserov naše stare domovine!

Ujedinjenje

Ujedinjenje je bilo proglašeno 1. decembra, kateri dan se je za vselej kot narodni praznik določil, to leto pa se je tudi praznoval dne 15. decembra, soboto in nedeljo. Naš narodni trg ni zaostal, bil je ta dneva impozanten v zastavah in lepo krasen zimski dan poveličeval je slavlje. Domači kaplan Lusker je imel na trgu pred kapelo na odru slavnostni govor – izvirno političen, nadahnjjen revolucionarnega duha časa. Posebno ganljiv je bil pohod šolske mladine, vsak je s trobojno zastavo migljjal Jugoslaviji svoj pozdrav. Glasno so vzklikali: »Živela Jugoslavija!«

Krivična Avstrija je propadla, počasi ginevajo nje sledovi. V polnoštevni skupščini je na predlog odličnega odbornika gospoda Alojza Goričarja bilo sklenjeno, naj se odstrani jubilejna plošča na pročelju rotovža. Dostopnejše bi bilo za narodno zavest, da se ta monoment ne bi bil nikdar vzdal. Omadeževana nam duša – rekli smo tu v polništevni skupščini. Že na tej seji naznanil je župan zopet smrt člana odbora. Dne 12. novembra je umrl odbornik, poštar in gostilničar gospod Anton Strušek v najlepši moški dobi. Odličnemu sodelavcu: »Večnaja pamjat!« Občinski odbor se je med vojno za dva člana skrčil, župan dr. J. Goričar pa je vpoklican v vojsko.

Ob koncu leta 1918 in sklepu te kronike je bil konstituiran sledeči občinski zastop: Ivan Vajd, posestnik in kolar – župan, Martin Šuster, pek, Alojz Goričar, tovarnar, Franc Žuža, posestnik in trgovec, Ivan Klemenak, sodar, Anton Drev, mesar, Štefan Brložnik, posestnik, Anton Deleja, tesar, in Gregor Matko, posestnik. Faksimile istih diči sklep te kronike.

Dne 23. decembra nastopilo je prvo ministrstvo troedine države SHS. Slovence zastopata dr. Korošec in dr. Kramer. Določena je že delegacija za mirovno konferenco. Bivši avstrijski minister dr. Ivan Žolger, ki se je svoje dni v našem trgu mudil, bo naš glavni zastopnik tam pri svetovni zeleni mizi, doma bo pa čuvala nas naša in srbska vojska zoper laške in švabske brutalnosti.

Tako je napočil nov božič.
S tem sklepam to fragmentarno vojno kroniko. Ako jo bodeš pozni potomec čital, ne sodi nas, ampak misli, bili so pač samo ljudje!

Beli orel plove nad planino:
Bože čuvaj našo pot.
Bože čuvaj domovino,
čuvaj nam kraljevi rod.

Sklenjeno v Mozirju na silvestrov dan Anno Domini MDCCCC XIX.
Žiga Laykauf – Mozirski, kronist.

Zgornja Goltnika iz Šmihela; sinova Janez in Franc, ki sta oba padla na soški fronti.

Zastopstvo trga Mozirje

Očitno je Laykauf nameraval pod tem naslovom zbrati podpise občinskih odbornikov, pa mu iz neznanih razlogov ni uspelo.

Kratki podatki o Zlati knjigi

Faksimile Knjige tržanov Mozirja 1740 je izdala in založila Osrednja knjižnica Mozirje leta 2004, izvirnik hrani Zgodovinski arhiv v Celju. Grafična priprava in tisk: Dikplast, Kregar Ivan, s. p. Celje. Naklada 500 oštevilčenih in 200 neoštevilčenih izvodov.

Laykaufove zanimive letnice

1874 se je v Mozirju ustanovila Zgornje Savinjska posojilnica. (*Tretja hranilnica na slovenskem govornem območju.*)

1877 so ustanovili Čitalnico.

29. 5. 1882 so ustanovili telovadno društvo Sokol. (*To je bilo izredno narodno društvo, organizirano po češkem vzoru. Mozirsko je bilo prvo tovrstno društvo na tedanjem Štajerskem.*)

1887 so oblekli v baker zvonik farne cerkve.

1888 so zgradili prvi most preko Savinje v Loke.

19. 1. 1890 je umrl je Joža Lipold, dolgoletni župan in vrl narodnjak.

1891 so se opravila večja dela v farni cerkvi – dva oltarja so postavili, nove klopi in tla.

1892 je zgradilo Olepševalno društvo kopališče s petimi kabinami. (*Tedaj je vodil društvo Žiga Laykauf starejši, ki je bil tudi ustanovitelj društva.*)

1893 so na predvečer slavljenja Sv. Cirila in Metoda pripravili ogromen kres na Breclovskem vrhu, po trgu je krenila baklada z godbo, veselica pa je bila pod trško lipo.

14. 8. 1893 so postavili velik mlaj in nanj obesili 11 m dolgo trobojnico. (*Izobešanje narodnih zastav v Avstrliji ni bilo dovoljeno.*)

8. 7. 1893 so pripravili prvi ljudski shod v gostilni Pri kroni. Zbralo se je ogromno ljudi, toliko, da še Mozirje kaj takega ni doživelo. Na shodu so bili navzoči: državna poslanca dr. Gregorc in Miha Vošnjak, deželna poslanca dr. Sernec in dr. Dečko, dalje dr. Hraševac, Dragotin Hribar, notar Kačič in Svetlin, Ivan Vošnjak, načelnik Okrajnega zastopa v Šoštanju, župnik Ivan Rodovšek, pater Kasijan in gospod Korošec, urednik Slovenskega gospodarja iz Maribora.

11. 10. 1894 se je od nas poslovil kaplan Anton Aškerc, sloves je bil veličasten. (*Preko petdeset Mozirjanov ga je spremljalo vse do Letuša.*)

7. 1. 1895 zapadlo je veliko snega, ki je napravil dosti škode po strehah v trgu.

15. 4. 1895 – Velikonočni večer – smo doživeli velik potres, ki je porušil nekaj stavb in Radegundsko cerkev, to so potem na novo zgradili.

16. 5. 1895 je mozirsko Savinjsko planinsko društvo odprlo Mozirsko kočo na Medvedjaku.

19. 11. 1896 je bila otvoritev novozgrajene trirazredne šole.

Julija in avgusta 1897 je na večjih krajih gorelo.

20. in 21. 8. 1898 je bila 50 letnica vladanja cesarja Franca Jožefa. Proslava je bila veličastna z baklado po trgu. Na slavnostni seji občinskega odbora so podelili spominske kolajne. Anton Goričar je prejel zlat zaslužni križ.

1899 so v Mozirju ustanovili Ekspozituro Okrajnega glavarstva Celje. Prvi komisar je bil Ernest pl. Lehmann, povsem neodljuden birokrat.

20. 4. 1900 je umrl mozirski nadvse odličen občinski tajnik Josip Pirš.

26. 6. 1900 je bila velika povodenj, Trnava je segala do Grabnerja, voda pa je odnesla ločki most čez Savinjo.

31. 12. 1900 je bilo ljudsko štetje. V trgu smo našli 526 Slovencev, 6 Nemcev, 3 Čehe in 2 Hrvata.

Fiat justitia,

Podpis. Žiga Laykauf

Ti podatki so edinstveni glede na to, da tako, na enem mestu, niso zbrani nikjer drugje. Laykauf jih je zapisal na posebnem mestu v Zlati knjigi Mozirjanov.

Bratje Zgornji Goltniki, Janez, Jože in Franc (od leve). Vsi trije so padli na soški fronti.

**Mozirje,
»najbolj narodni trg na
Spodnještajerskem«**

V številnih zapisih in listinah najdemo to omembo. Če upoštevamo čas pod avstrijsko nadoblastjo, ko je bilo čutiti nevarnost popolnega ponemčenja na slovenskem govornem območju tedanje dežele Štajerske, je bilo to veliko priznanje. Nemški prenapeteži so se posluževali vseh mogočih prijemov, da bi naredili »to deželo nemško«. Naj omenimo le nekaj dejavnikov, ki so bili na čelu teh dogajanj.

Nemško prebivalstvo je bilo kot manjšina na Južnoštajerskem deležno posebne zaščite, in to na temelju cesarskega patenta, ki je zagotavljal marsikatero ugodnost za nemško govoreče v teh predelih. V Gradcu je delovala nemška banka, ki je nudila nemškim obrtnikom posebno ugoden kredit, če so se naselili na slovenskem govornem območju.

Seveda so tu bila tudi nemško-nacionalna društva, kot Schulverband (šolska zveza), Deutsch-Oestereichier Alpenverein (nemško-avstrijsko planinsko društvo) in Deutscher Gesangsverband (nemška pevska zveza). Obstajala so še razna druga raznarodovalna društva oziroma zveze. Prihajalo je tudi do raznih nasilnih manifestacij s strani nemško-nacionalnih skupin.

Mozirje je bilo že zaradi svojega geografskega položaja v nekoliko boljšem položaju. Tod ni bilo nemške industrije ali večjih nemških obratov.

Mozirska koča leta 1923.

Sokolska maškarada v Mozirju leta 1937.

Nemško-nacionalnega prebivalstva je bilo malo. Ljudsko štetje leta 1900 je naštel v Mozirju le šest Nemcev, in to so bili večinoma člani raznih oblastnih izpostav.

Tu nam spet lahko služi Laykaufov seznam dogajanj v Mozirju, objavljen v Zlati knjigi tržanov iz leta 1740. V njem najdemo nekatere dogodke, ki pričajo o izredni narodni zavesti prebivalstva trga.

Leta 1874 so v Mozirju ustanovili slovensko hranilnico, ki je bila na slovenskem govornem območju tretja po vrsti. Tako so zagotavljali slovenski kapital za razne slovenske naložbe. Sploh je bilo slovensko hranilništvo steber gospodarskega napredka Slovencev.

Leta 1877 so v Mozirju ustanovili Čitalnico. Ob tej priliki je bila na trgu velika manifestacija.

29. septembra 1882 so ustanovili slovensko telovadno društvo Sokol, prvo tovrstno društvo na tedanjem Spodnještajerskem.

V letu 1892 je tukajšnji zdravnik Laykauf ustanovil Olepševalno društvo, ki je kar kmalu uredilo kopališče in kabine (Kopelce). To je pomenilo začetek načrtne turistične dejavnosti v kraju.

Poudariti velja velik politični pomen ljudskega shoda 8. julija 1893 v Mozirju. Tedaj so sklicali Prvi ljudski shod, ki je potekal v tedanji gostilni Pri kroni. Zborovanja so se udeležili številni odličniki iz vrst vodilnih Slovencev – politikov. Laykauf jih je popisal in dodal, da se je tam zbralo ogromno ljudi ...

Na shod sta prišla državna poslanca dr. Gregorc in Mihael Vošnjak. Vošnjak je bil zelo ugleden član parlamenta Avstrije. Bil je tudi poslanec v deželnem zboru v Gradcu. Njemu gre zahvala, da so na slovenskem govorjem območju hitro nastajale hranilnice. Bil je predsednik Zveze slovenskih hranilnic in posojilnic v Celju. Tam je ustanovil tudi Južnoštajersko hranilnico, za katero je dosegel bančna pooblastila, kar je pomenilo, da so slovenske občine imele poslej slovenski denarni zavod. Potem je ustanovil Celjsko posojilnico, ki je kmalu zgradila Narodni dom. Velike so njegove zasluge za to, da so naše šole v Avstriji, ko so dobile učbenike po narodnosti, dobile slovenske knjige in ne hrvaških, kot je to načrtoval uradnik ministrstva za prosveto, ki je šolske knjige izdajalo.

Med gosti so bili še dr. Sernec, ki je tedaj veljal za vodjo Slovencev v Celju, dr. Hrašavec, odvetnik in predsednik upravnega odbora Celjske posojilnice, Drago Hribar, celjski tiskarnar, notar Kačič in Svetlin, kot predstavnik okrajnega zastopa Šoštanj načelnik Ivan Vošnjak, dalje še mozirski župnik Ivan Rodošek, pater Kasijan in Korošec, urednik časopisa Slovenski gospodar.

Zbor je potekal veličastno in množica navzočih tržanov je bila navdušena nad pobudo za utrjevanje slovenske misli na Štajerskem. Najbolj je razveselilo Mozirjane, gostje so izražali prepričanje, da je Mozirje najbolj narodni trg na slovenskem Štajerskem. Že število gostov in njihova pomembnost v družbi in na narodnih položajih, ki so jih predstavljali, je dokazovalo, kako spoštujejo mozirske tržane in njihovo narodno zavest.

Zaupanje tržanom Mozirja je bilo izkazano leta 1917, ko so se prijatelji najslavnejšega župana ljubljanskega Ivana Hribarja trudili najti zanj varno zatočišče. Ivana Hribarja so avstrijske oblasti takoj po začetku prve svetovne vojne konfinirale (pregnale) na Zgornjeavstrijsko. Sredi leta 1917 se je nekako rešil izgnanstva. Seveda bi ga, če bi se vrnil v Ljubljano, spet aretirali in izgnali ali celo zaprli. To so dobro vedeli tisti, ki so mu pripravljali varno zatočišče, in odločili so se za najbolj narodni trg - Mozirje. Tu je prebival v ilegali vse do konca vojne.

Ivan Hribar se je rodil leta 1851, umrl leta 1941. Najprej se je zaposlil pri Banki Slavija v Pragi. Očitno je bil dober bančnik, da so ga zaposlili kot bančnega zastopnika praške banke v Ljubljani. To delo je opravljal od leta 1876 do leta 1914. Leta 1896 je bil prvič izvoljen v občinski odbor v Ljubljani. Njegove izvolitve leta 1908 pa cesar ni več dovolil. Opisujejo ga kot najuspešnejšega župana Ljubljane. Enajst let je bil tudi deželni poslanec. V osemdesetih letih je veljal za najuglednejšega radikalca v Ljubljani (Narodno napredna stranka). V letih 1884-1887 je izdajal tednik Slovan. Poudarjal je slovanske ideje in izražal rusofilstvo.

Ko je našel v Mozirju varno zatočišče, je bival v hiši »Kraherl« pri družini Pirš vse do konca vojne. Ko se je vrnil v Ljubljano, je takoj poskrbel za ustanovitev slovenske univerze. Bil je tudi pisatelj, pesnik in prevajalec. Ko so Italijani okupirali Ljubljano, je ves obupan storil samomor – utonil je v Ljubljani.

**V tej hiši je v letih 1917-1918 v ilegali bival ljubljanski župan
Ivan Hribar. (Foto: Franci Kotnik)**

Kazalo

Razmere ob začetku I. svetovne vojne	7
---	---

Vojna kronika Žiga Laykaufa 1914 - 1918	11
--	----

Mozirje, »najbolj narodni trg na Spodnještajerskem«	55
--	----

Aleksander Videčnik

**Laykaufova vojna kronika Mozirja
1914-1918**

Založnik: Občina Mozirje

Spremna beseda: Ivan Suhoveršnik

Oblikovanje: Uroš Kotnik

Prelom in priprava za tisk: Savinjske novice d.o.o.

Tisk: Grafika Gracer d.o.o.

Naklada: 300 izvodov

Mozirje, 2015

